

INSTYTUT WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

dr Michał Jankowski

Stanisław Momot, prok. Prok. Kraj. w st. spocz.

***Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie
dozoru elektronicznego***

(Sprawozdanie z badania aktowego)

Warszawa 2014

Spis treści

I. WPROWADZENIE.....	1
II. OPIS WYNIKÓW BADANIA	10
1. Informacje o skazanych ubiegających się o SDE.....	10
1.1. Płeć skazanych.....	10
1.2. Wiek skazanych.....	10
1.3. Rodzaje miejscowości, w których zamieszkiwali skazani	11
2. Informacje o przestępstwach popełnionych przez skazanych.....	12
2.1. Grupy przestępstw.....	12
2.2. Przestępstwa.....	13
3. Informacje o wnioskach i karach, których dotyczyły	18
3.1. Podmiot składający wniosek.....	18
3.2. Wniosek złożony po raz pierwszy albo ponowny.....	19
3.3. Wniosek złożony z wolności albo podczas osadzenia w zakładzie karnym	20
3.4. Wniosek dotyczący kary wymierzonej albo zastępczej.....	21
3.5. Wniosek dotyczy kary bezwzględnej albo odwieszanej.....	22
3.6. Uzasadnienie wniosku.....	22
4. Uprzednia karalność skazanych oraz karalność po złożeniu wniosku	24
4.1. Uprzednia karalność.....	24
4.2. Karalność po złożeniu wniosku.....	25
4.3. Recydywa	26
5. Wymiary kar oraz ich pozostałych do odbycia części.....	27
5.1. Wymiary kar.....	27
5.2. Pozostałe do odbycia części kar.....	28
6. Przebieg oraz czas postępowania.....	29
6.1. Kwestia zachowania 14-dniowego terminu (art. 40 ust. 5 ustawy)	29
6.2. Czas trwania postępowania.....	31
6.3. Wywiad kuratora.....	32
7. Rezultat postępowania.....	33
Rodzaje postanowień (i zarządzeń) kończących postępowanie	33
8. Zaskarżenie i następujące po nim rozstrzygnięcia	34
8.1. Podmiot zaskarżający.....	34
8.2. Rozstrzygnięcia sądu odwoławczego	34
8.3. Rozstrzygnięcie w ponownym rozpoznaniu	35
8.4. Ostateczny rezultat postępowania.....	35
9. Przyczyny rozstrzygnięć negatywnych.....	36
9.1. Przyczyny rozstrzygnięć negatywnych, ogólnie.....	36
9.2. Przyczyny związane z „demoralizacją” i „celami kary”	38
9.3. Przyczyna – brak warunków technicznych	40
10. Nałożone obowiązki i ich zmiany.....	42
10.1. Nałożone obowiązki.....	42
10.2. Zmiana obowiązków	44
11. Zmiany i naruszenia harmonogramu.....	45
11.1. Zmiana harmonogramu	45
11.2. Naruszanie harmonogramu	45
12. Kontrolowanie skazanych i związane z tym środki.....	46
12.1. Częstotliwość informacji kuratorów o przebiegu wykonywania kary w SDE	46
12.2. Orzekanie przez sąd co do uchylecia zezwolenia	48

12.3. Przyczyny uchylecia zezwolenia na odbywanie kary w SDE.....	48
12.4. Zdarzenia, które mogły spowodować uchylecie zezwolenia, ale nie spowodowały	49
13. Zakończenie wykonywania kary w SDE, przyczyny niezakończenia	49
III. PRZYKŁADY SPRAW	51
1. Przykłady ilustrujące kwestie prawne i formalne	51
2. Kwestie terminów i czasu postępowania.....	52
3. Czynności kuratora sądowego	53
4. Sądy.....	57
5. obrońcy	61
6. Inne	62
IV. PODSUMOWANIE, WNIOSKI I UWAGI KOŃCOWE.....	64
1. Podsumowanie	64
2. Wnioski	68
3. Uwagi końcowe	69
4. Kilka uwag o projekcie Ministerstwa Sprawiedliwości	71
ZAŁĄCZNIK 1 – DOBÓR PRÓBY	74
1. Sprawozdanie z losowania próby.....	74
2. Liczba wylosowanych kategorii spraw z poszczególnych okręgów sądowych..	75

I. WPROWADZENIE

Wykonywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (dalej „SDE”), wprowadzone do polskiego prawa ustawą z dnia 7 września 2007 r.¹ (dalej „ustawa o SDE” albo „ustawa”) jest nowym, nieznanym wcześniej w Polsce rozwiązaniem.

Ustawa, o której mowa, wprowadziła instytucję znaną w wielu krajach w Europie i na świecie. W Polsce już wcześniej, przez kilka co najmniej lat, poruszano problematykę dozoru lub nadzoru elektronicznego - jako formy ograniczania swobody osób, w tym tych, w stosunku do których wykonywana jest kara pozbawienia wolności. Środek ten mógł bowiem wpłynąć na ograniczenie osadzania w zakładach karnych, zwłaszcza osób skazywanych na kary krótkoterminowe. Powoływano się przy tym na doświadczenia w stosowaniu dozoru elektronicznego w innych krajach, przede wszystkim w USA i Wielkiej Brytanii.

Pierwsze eksperymentalne zastosowanie dozoru elektronicznego skazanych miało miejsce w USA, w Stanie Nowy Meksyk w 1983 roku. Cztery lata później różne programy takiego monitorowania stosowano już w dwudziestu jeden stanach, a w 1989 r. dozorem elektronicznym objętych było w USA ponad 90 tysięcy osób. Poza Stanami Zjednoczonymi dozór taki wprowadzono w Kanadzie, Australii i Singapurze, a także w Izraelu i wielu państwach europejskich².

Pierwszą inicjatywą legislacyjną w naszym kraju był projekt poselski złożony 2 lutego 2005 r.³. W uzasadnieniu tego projektu powoływano się na doświadczenia w stosowaniu dozoru elektronicznego i korzyści jakie z tego wynikają w Wielkiej

¹Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (tekst jednolity Dz. U. z 2010 r. Nr 142, poz. 960 z późn. zm.).

²Dariusz Sielicki, *Elektroniczne monitorowanie przestępców – nowoczesna alternatywa pozbawienia wolności*, Przegląd Więziennictwa Polskiego 2005 nr 47-48, s. 25 oraz tego samego Autora, broszura Ministerstwa Sprawiedliwości z okazji konferencji naukowej poświęconej omawianemu zagadnieniu z udziałem specjalistów brytyjskich. Wrocław, maj 2005. (<http://www.wroclaw.so.gov.pl/downloads/konferencja/Dariusz%20Sielicki.pdf>).

³orka.sejm.gov.pl Druk sejmowy 3750.

Brytanii⁴, Szwecji, Belgii, Portugalii i Hiszpanii. Projekt nie stał się wówczas ustawą, choć rząd w stanowisku z 13 czerwca 2005 r. rekomendował skierowanie go do komisji, pomimo krytycznej opinii Krajowej Rady Sądownictwa (opinia KRS z 17 marca 2005r.)⁵.

W kolejnej kadencji Sejmu pracowano nad dwoma projektami: złożonym przez rząd – z dnia 6 grudnia 2006 r., zawierającym propozycję uchwalenia odrębnej ustawy epizodycznej, nie zmieniającej kodeksów karnych, oraz poselskim z dnia 23 stycznia 2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks wykroczeń oraz ustawy – Kodeks karny. W dalszej pracy nad projektami uznano, że zmiana kodeksów wymagałaby dopełnienia „formalnych uciążliwych procedur” i wobec tego zdecydowano o uchwaleniu ustawy odrębnej, nad którą głosowanie odbyło się 7 września 2007 r. Następnie akt ten szybko przeszedł przez głosowanie w Senacie i został podpisany przez Prezydenta⁶.

Ustawa weszła w życie w dniu 1 września 2009 r. Zmianę pierwotnie ustalonej na 1 lipca 2008 r. daty wejścia jej przepisów w życie – wprowadzoną ustawą z dnia 30 maja 2008 r.⁷ - wymusiła konieczność uwzględnienia technicznych problemów wynikających z prowadzenia przetargu na wdrażany system i mające go obsługiwać urządzenia oraz kwestii związanych z zapleczem technicznym jego stosowania.

Owe kwestie techniczne, nieuwzględnione przepisami ustawy, sprawiły później że zakres terytorialny jej stosowania był początkowo ograniczony i obejmował tylko obszar właściwości sądów okręgowych podległych Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie. Według danych opublikowanych przez Wydział Informacji Ministerstwa Sprawiedliwości⁸, umowa z podmiotem wdrażającym SDE miała zostać zrealizowana w pięciu etapach rozłożonych w czasie - do 31 sierpnia 2014 r. W pierwszym etapie zakładano osiągnięcie do 31 sierpnia 2008 r. możliwości wykonywania kary dla 500 osób, a w II – do 31 maja 2009 r. – dla 2 000 skazanych. Docelowo, do 31 sierpnia

⁴ Według. D Sielickiego (*op. cit.*) w Anglii i Walii, po początkowych niepowodzeniach, wdrożono system dozoru w 2004 r. Zostało nim objętych dwadzieścia tysięcy skazanych.

⁵ orka.sejm.gov.pl Druk sejmowy 3865 i druki z nim związane.

⁶ orka.sejm.gov.pl Druk sejmowy 1237 oraz 1352 oraz przebieg drogi legislacyjnej związanej z tymi drukami, w tym stanowiska komisji.

⁷ Dz. U. z 2008 r. Nr 113, poz. 719.

⁸ www.ms.gov.pl

2014 r., przy pełnej realizacji umowy, system powinien zapewnić możliwość stosowania dozoru elektronicznego wobec 7 500 skazanych. Ograniczenie terytorialne stosowania ustawy w pierwszych fazach jej obowiązywania i objęcie przewidzianym w niej systemem - umożliwiającym wykonywanie kary poza zakładem karnym - tylko skazanych odbywających karę w obszarze apelacji warszawskiej, a następnie kilku innych, dopiero zaś w 2012 r. na całym terytorium kraju, wywołało głosy sprzeciwu wskazujące, że praktyka taka, zwłaszcza że nie wynikająca z przepisu ustawy, a jedynie *implicite* z treści aktu wykonawczego⁹, nie jest zgodna z Konstytucją¹⁰.

Istotna zmiana - wprowadzona ustawą z dnia 21 maja 2010 r.¹¹ – umożliwiła objęcie dozorem elektronicznym osób, którym wymierzone zostały kary nie do sześciu, jak uchwalono pierwotnie, lecz do dwunastu miesięcy pozbawienia wolności, co istotnie zwiększało zakres bardzo ograniczonego przedtem stosowania ustawy. Ponadto, możliwość ubiegania się o zastosowanie tego systemu uzyskali także skazywani recydywiści z wyłączeniem jedynie tych, do których znajdował zastosowanie przepis art. 64 § 2 k.k. Następstwem tej noweli było także zniesienie obowiązku uzyskiwania zgody skazanego na stosowanie wobec niego dozoru elektronicznego oraz zrezygnowanie z odpłatności pobieranej od niego za stosowanie SDE. W treści ustawy nowelizującej między innymi zracjonalizowano także obowiązki i czynności w SDE kuratora sądowego.

Kolejna zmiana została wprowadzona ustawą z dnia 31 sierpnia 2011 r.¹² Miała ona na celu przede wszystkim objęcie przepisami ustawy o SDE tych skazanych, co do których orzeczono obowiązek przebywania w miejscu stałego pobytu w czasie trwania imprezy masowej.

⁹ § 7 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 lutego 2009 r. w sprawie szczegółowych warunków technicznych urządzeń wchodzących w skład środków technicznych w systemie dozoru elektronicznego, a także sposobu organizowania tych urządzeń w system oraz sposobu przekazywania danych wewnątrz tego systemu (Dz. U. z 2009 r. Nr 45, poz. 369).

¹⁰ M.in. M. Rusinek, *Ustawa o dozorcze elektronicznym. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 14 (także, tego samego autora, teza 5 do art. 1. *Komentarz*. Lex. oficyna 2010); Ewa Białowąs, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w ramach systemu dozoru elektronicznego a konstytucyjna zasada równości wobec prawa*, Przegląd Prawa Konstytucyjnego 2011/1, s. 198.

¹¹ Dz. U. z 2010r. Nr 101, poz. 692.

¹² Dz. U. z 2011r. Nr 217, poz. 1280.

Następna ważna zmiana została wprowadzona ustawą z dnia 25 maja 2012 r.¹³, która weszła w życie w dniu 5 lipca 2012 r. W treści tego aktu umożliwiono także skazanym odbywającym karę pozbawienia wolności w warunkach SDE korzystanie z warunkowego przedterminowego zwolnienia, jak również nadano kuratorom zawodowym uprawnienie do wprowadzania zmian w harmonogramie odbywania kary, a także do składania wniosków o uchylenie zezwolenia na odbywanie kary w SDE.

Dwunastego lipca 2013 r. odbywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego wprowadzono na stałe do naszego prawa. Uchylony został bowiem przepis ust. 2 art. 89 ustawy, ograniczający jej stosowanie do 31 sierpnia 2014 r. (wcześniej – w pierwotnym tekście ustawy – do 30 czerwca 2013 r.)¹⁴. Projektowane wówczas głębsze zmiany merytoryczne nie zostały uchwalone.

Od czasu rozpoczęcia prac legislacyjnych nad projektami dotyczącymi systemu dozoru elektronicznego, toczy się w doktrynie dyskusja nad tym, czym jest wykonywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w ramach systemu elektronicznego i jaki jest charakter prawny tego systemu. Z treści art. 2 ust. 1 ustawy wynika, że jest to forma wykonywania kary pozbawienia wolności, a więc należy rozumieć ją jako uzupełnienie treści art. 81 Kodeksu karnego wykonawczego, wpisujące się w cele wykonania kary określone w art. 67 k.k.w. Z dyskusji towarzyszących uchwaleniu ustawy i z powoływania się w niej na korzyści, jakie wprowadzenie systemu dozoru elektronicznego może przynieść wynika, że od początku SDE był w Polsce traktowany jako alternatywna forma wykonywania kary pozbawienia wolności, pozwalająca na zmniejszenie przeludnienia zakładów karnych i jednocześnie obniżenie kosztów wykonywania tej kary¹⁵. Inne, możliwe na gruncie polskiej ustawy obszary wykorzystania dozoru elektronicznego - elektroniczna kontrola zachowania osób, wobec których orzeczone zostały zakazy zbliżania się do

¹³ Dz. U. 2012, 692.

¹⁴ Ustawa z dnia 12 lipca 2013 r. o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego Dz.U.2013.915.

¹⁵ Szerzej na temat charakteru prawnego SDE A. Ważny, *Praktyczne aspekty ustawy o dozorcze elektronicznym*, Prawo w Działaniu, sprawy karne, 9/11, s.146 i powołana tam literatura.

określonych miejsc lub osób, albo nakazy przebywania w określonych miejscach w określonym czasie, jeszcze nie są wykorzystywane.

Warto wskazać, że według danych publikowanych przez Biuro Informacji i Statystyki Centralnego Zarządu Służby Więziennej, w dniu 31 grudnia 2013 r. karę pozbawienia wolności w SDE odbywały w całym kraju 4 864 osoby, w dniu 31 grudnia 2012 roku osób takich było 4 782, a rok wcześniej – 31 grudnia 2011 – 1 911 osób¹⁶. Liczby wcześniejsze nie zostały w oficjalnej statystyce CZSW opublikowane. Można jednak przytoczyć inne dane. Według A. Ważnego¹⁷ na dzień 22 06 2010 r. osób takich było 120, na 26.10 2010. – 280 a na 10.11. 2010. – 373. Z kolei dyrektor Biura Dozoru Elektronicznego Centralnego Zarządu Służby Więziennej P. Nasiłowski poinformował w swojej publikacji¹⁸, że na koniec roku 2009 SDE stosowano wobec 31 skazanych, a karę w tym systemie odbyły 4 osoby, zaś na koniec 2010 r. SDE stosowano wobec 423 osób, a karę w tym systemie odbyło 157 skazanych. Według stanu na koniec czerwca 2014 r. osób odbywających karę w SDE było w całym kraju 4 818.

Od stycznia 2012 r. osiągnięta została możliwość stosowania SDE na terenie całego kraju - w tym właśnie miesiącu orzeczenia o zastosowaniu SDE zaczęły zapadać w sądach na terenie wszystkich jedenastu apelacji¹⁹. Jak wynika z analizy miesięcznych danych statystycznych publikowanych na stronie internetowej Centralnego Zarządu Służby Więziennej, w roku 2012 następował systematyczny przyrost liczby skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w SDE - z 1 911 osób 31 grudnia 2011 r. do 4 782 w dniu 31 grudnia 2012 r.

Warto także przyrzeć się liczbom osób osadzonych w zakładach karnych w celu odbycia zasadniczej kary pozbawienia wolności w czasie poprzedzającym wdrażanie SDE, w okresie tego wdrażania oraz obecnie, gdy system ten działa już w pełni. Ze statystyk rocznych prezentowanych na stronie Centralnego Zarządu Służby Więziennej wyodrębniono w tym celu dane wskazujące ogólne liczby

¹⁶ www.sw.gov.pl – Statystyka, statystyka miesięczna.

¹⁷ A. Ważny, *Praktyczne aspekty...*, op. cit., przypis 26 i powołane tam źródła.

¹⁸ P. Nasiłowski, *System dozoru elektronicznego w polskim systemie penitencjarnym*, w *Polski System Penitencjarny, Ujęcie integralno-kulturowe, Praca zbiorowa*, redakcja P. Szczepaniak, Wydawnictwo Forum Penitencjarne, Warszawa 2013, s. 125 – 130.

¹⁹ www.sw.gov.pl – Statystyka, statystyka za styczeń 2012 r.

tymczasowo aresztowanych, skazanych i ukaranych znajdujących się w dniach kończących roczne okresy statystyczne w jednostkach penitencjarnych (według tabeli 5 statystyki rocznej). Następnie wydzielono z tych statystyk dane o odbywających w tych samych dniach tylko zasadniczą karę pozbawienia wolności, w tym zwłaszcza kary, których wymiar nie przekraczał 12 miesięcy. Wyodrębniono również liczby osób, które w tych samych dniach wykonywały zastępczą karę pozbawienia wolności (według tabeli 15 statystyki rocznej)²⁰. W dwóch ostatnich kolumnach tabeli zostały zatem przedstawione te grupy skazanych, wobec których możliwe jest wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. W ostatnich latach ich łączne liczebności osiągają, a nawet przekraczają liczbę 25 tysięcy osób.

Tabela 1. Liczby osadzonych w zakładach karnych, na ostatni dzień każdego roku, odbywających zasadniczą karę pozbawienia wolności, odbywających zasadniczą karę pozbawienia wolności w rozmiarze do 12 miesięcy i odbywających zastępczą karę pozbawienia wolności

L.p.	Rok	Osadzeni tymczasowo aresztowani, skazani i ukarani	Osadzeni skazani na zasadniczą karę pozbawienia wolności	w tym na karę do 12 miesięcy pozbawienia wolności	Osadzeni odbywający zastępczą karę pozbawienia wolności
1	2	3	4	5	6
1.	2004	80 368	62 651	12 761	2 324
2.	2005	82 955	66 180	14 121	3 011
3.	2006	88 647	70 630	16 895	3 284
4.	2007	87 776	72 714	19 256	3 319
5.	2008	83 152	70 359	19 256	3 500
6.	2009	84 003	70 814	20 606	3 302
7.	2010	80 728	69 260	19 651	3 542
8.	2011*	81 382	69 260	20 076	3 432
9.	2012	84 158	71 236	21 135	4 037
10.	2013	78 994	68 686	20 322	2 377

* Dane za rok 2011 według stanu na dzień 4.01.2012 r.

Jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli, stosowanie ustawy nie spowodowało na razie znaczącego zmniejszenia liczb osób odbywających w zakładach karnych

²⁰ www.sw.gov.pl – Statystyka, statystyki roczne

zwłaszcza te kary, do których SDE mógłby mieć zastosowanie. Liczby te oczywiście są mniejsze, gdyż nie obejmują osób odbywających karę w systemie dozoru elektronicznego, tendencja jest jednak, jeśli wziąć pod uwagę wszystkie lata, o których dane przedstawiono w tabeli, rosnąca, co musi wynikać z innych powodów. Jest jednak oczywiste, że niezależnie od tych przyczyn, gdyby nie SDE, w zakładach karnych przebywałoby więcej osób.

Krytyczne opinie o stosowaniu SDE i o samym kształcie systemu przyjętym w ustawie - tak pod względem jego roli jako sposobu wykonania kary pozbawienia wolności w zakresie osiągnięcia celów kary, jak i co do wpływu jego stosowania na zmniejszenie zagęszczenia w zakładach karnych, a także wpływu na zmniejszenie nakładów na więziennictwo - wypowiedziano przez cały okres stosowania ustawy²¹. Wskazywano w tym kontekście zarówno nadmierne ograniczenie roli SDE w ustawie w stosunku do zamierzeń projektowych, jak i niemożność spełnienia przez tak wykonywaną karę pozbawienia wolności wszystkich jej celów. Krytykowano też niewielkie wykorzystanie SDE w stosunku do zastępczej kary pozbawienia wolności. O potrzebie rozszerzenia zakresu stosowania dozoru elektronicznego, tj. nieograniczania się do wykonywania w ten sposób kary pozbawienia wolności, mówił na konferencji: „Wyzwania penitencjarystyki u progu XXI wieku” odbytej w Katowicach, 15 października 2013 r. P. Nasiłowski²² wskazując, że w SDE odbyło dotychczas karę ogółem dwadzieścia pięć tysięcy skazanych. Obecnie pojemność systemu, który przynosi wymierne korzyści zwalniając miejsca, w których musiałyby odbywać karę te osoby, wynosi 7 500²³. Należy dodać, że jak dotąd wykorzystywanych jest jednocześnie znacznie poniżej pięciu tysięcy miejsc,

²¹ M. in. M. Rusinek, *Krytycznie o przyjętym kształcie dozoru elektronicznego*, Przegląd Więziennictwa Polskiego, nr 60, Warszawa 2008, s. 51 – 64; A. Nawój-Śleszyński, *Skazani odbywający zastępczą karę pozbawienia wolności i ukarani w populacji więziennej (z problematyki redukcji populacji więziennej)*, Przegląd Więziennictwa Polskiego, nr 78, Warszawa 2013, s. 53 – 82; G. Wiciński, *Przerwa w karze pozbawienia wolności wykonywanej w systemie dozoru elektronicznego*, Przegląd Więziennictwa Polskiego, nr 67-68, Warszawa 2010, s. 29 – 46; A. Dziubińska, *Dwa lata obowiązywania przepisów ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego*, Przegląd Więziennictwa Polskiego, Nr 74 – 75 Warszawa 2012, s. 165 – 194.

²² A. Nawój-Śleszyński, *Sprawozdanie z konferencji*, Przegląd Więziennictwa Polskiego, nr 82, Warszawa 2014, s. 161.

²³ Planuje się zwiększanie pojemności systemu w następujący sposób: w 2015 roku 10 tysięcy miejsc; w 2016 – 12,5 tysiąca; w 2017 – 15 tysięcy. Informacji tej udzielił 4 września 2014 r. pełnomocnik Ministerstwa Sprawiedliwości ds. wdrażania systemu dozoru elektronicznego gen. Paweł Nasiłowski w rozmowie z autorami niniejszego opracowania (dalej: P. Nasiłowski, rozmowa).

tj. ponad dwa i pół tysiąca pozostaje bez wykorzystania. A należy przy tym pamiętać, że koszt wykonywania kary w omawianym systemie wynosi obecnie 564 zł miesięcznie, zaś w systemie tradycyjnym 2 500 zł.

Autorzy niniejszego opracowania uczestniczyli w przeprowadzonym w 2012 r. przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości badaniu przyczyn niedostatecznego wykorzystania ustawy o dozorcze elektronicznym²⁴. Wówczas przepisy ustawy nie były jeszcze stosowane na obszarze całego kraju - o ich stosowaniu orzekały sądy w trzydziestu okręgach.

Wcześniej jeszcze badano w IWS problemy związane ze stosowaniem omawianej ustawy w czasie wdrażania jej przepisów. Badanie miało wtedy jeszcze bardziej ograniczony zakres i objęło tylko orzekanie SDE przez sądy okręgowe podległe apelacji warszawskiej, stosujące wówczas ustawę²⁵.

Obecne badanie objęło okres, w którym przepisy ustawy są już stosowane we wszystkich sądach okręgowych. Ponadto, w czasie objętym badaniem ustawa miała już brzmienie nadane jej przez wszystkie dotychczasowe nowelizacje.

Zakres obecnego badania uległ, w stosunku do poprzedniego, rozszerzeniu. Objęto nim bowiem sprawy, w których zapadły wszystkie rodzaje rozstrzygnięć kończących postępowanie w kwestii udzielenia zezwolenia na odbywanie kary pozbawienia wolności w SDE (ze względu na cel poprzedniego badania, pominięto w nim postanowienia o udzieleniu takiego zezwolenia). Obecnym badaniem objęto więc także, między innymi, sposób kontroli zachowań skazanych podczas wykonywania kary w SDE oraz kwestię nakładania na nich dodatkowych obowiązków, jak również ich wykonywanie.

Zbadano 739 losowo dobranych spraw z wniosków o wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Były to sprawy z 2012 roku, rozpoznane w 45 sądach okręgowych – wydziałach penitencjarnych. Ponieważ w

²⁴ Wyniki badania zostały przedstawione w opracowaniu: *Przyczyny niedostatecznego wykorzystywania ustawy o dozorcze elektronicznym*, M. Jankowski, A. Kotowski, St. Momot, A. Ważny, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2012.

²⁵ Opis badania przedstawiony został przez A. Ważnego w opracowaniu *Praktyczne aspekty ustawy o dozorcze elektronicznym*, Prawo w Działaniu, sprawy karne, 9/11.

tego rodzaju postępowaniach każde dotyczy jednego skazanego, w próbie znalazło się ich również 739. Schemat losowania próby oraz wykaz sądów przedstawiono w załączniku 1.

II. OPIS WYNIKÓW BADANIA

1. Informacje o skazanych ubiegających się o SDE

1.1. Płeć skazanych

W próbie znalazło się 699 mężczyzn, tj. niemal 95% i 40 kobiet, tj. nieco ponad 5%.

Wszystkich skazanych osadzonych na koniec 2012 r. było 76 657, w tym 2 356 kobiet, co stanowiło 3,07%. Skazanych odbywających w tym samym czasie kary orzeczone w rozmiarze do 12 miesięcy pozbawienia wolności było 20 519, w tym 698 kobiet, co stanowiło 3,4%. Udział kobiet, których dotyczyły wnioski o zastosowanie SDE, był zatem nieco wyższy niż w populacji skazanych odbywających karę pozbawienia wolności, w tym także tych, którym wymierzone zostały kary do 1 roku pozbawienia wolności²⁶.

1.2. Wiek skazanych

Wiek skazanych przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Wiek skazanych

Wiek	Liczba skazanych	Procent
<i>(od 18) do 20 lat</i>	42	5,8
pow. 20 do 30	231	31,1
pow. 30 do 40	207	27,8
pow. 40 do 50	128	17,5
pow. 50 do 60	94	12,7
pow. 60 do 70	23	3,2
77	1	0,1
Brak danych	13*	1,8
Ogółem	739	100

* Danych brakowało we wnioskach złożonych bez dopełnienia niezbędnych formalności, które następnie w większości pozostawiono bez rozpoznania i tym samym dane nie zostały już uzupełnione.

²⁶ Przedstawione wskaźniki procentowe wyliczono na podstawie statystyki rocznej publikowanej przez CZSW.

Jak wynika z danych przedstawionych w tabeli, zdecydowanie najwięcej skazanych, wobec których został złożony wniosek o odbywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, miało do 30 lat – niemal 37%, a wraz z osobami w wieku od powyżej trzydziestu do czterdziestu lat było ich ponad 65%. W kolejnych przedziałach wiekowych liczby i tym samym odsetki maleją, przy czym stosunkowo wielu skazanych mieściło się w przedziałach od powyżej 40 do 50 lat (zdecydowanie poniżej jednej piątej) oraz od powyżej 50 do 60 lat (niecałe 13%). W wieku powyżej 60 lat było ich zaledwie 3,3%. Bezpośrednie porównania ze strukturą wiekową populacji osób odbywających karę pozbawienia wolności nie mogą być dokonane, ponieważ w statystykach CZSW przyjęto inne przedziały wiekowe. Niemniej, przewaga osób młodych i względnie młodych charakteryzuje ogólnie populację osób skazywanych przez sądy i tym samym struktura wieku osób ubiegających się o SDE niczym szczególnym się nie wyróżnia.

Niemal identyczna była struktura wieku skazanych ujawniona w poprzednim badaniu – tj. tych, wobec których zapadły wówczas rozstrzygnięcia negatywne, z tym, że udział osób w przedziale wiekowym od powyżej 20 do 30 lat zaznaczył się tam jeszcze wyraźniej²⁷.

1.3. Rodzaje miejscowości, w których zamieszkiwali skazani

Rodzaje miejscowości, z których pochodzili skazani, przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Rodzaje miejscowości

Rodzaj miejscowości	Liczba skazanych	Procent
Wieś	256	34,6
Miasto	355	48,1
Miasto wojewódzkie	114	15,4
Brak danych*	14	1,9
Ogółem	739	100

* Danych brakowało we wnioskach złożonych bez dopełnienia niezbędnych formalności, które następnie w większości pozostawiono bez rozpoznania i tym samym nie zostały już uzupełnione.

²⁷ Por. *Przyczyny niedostatecznego...*, op. cit., s. 12 - 13.

Najwięcej skazanych, wobec których został złożony wniosek o odbywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, pochodziło z miast innych niż wojewódzkie (niemal połowa), natomiast najmniej z miast wojewódzkich – ponad 15%. Łącznie z miasta pochodziło więc znacznie ponad 60% ubiegających się o SDE. Wyraźnie mniej, bo ponad jedna trzecia takich osób, pochodziła ze wsi.

2. Informacje o przestępstwach popełnionych przez skazanych

2.1. Grupy przestępstw

W tabeli 4 ukazano czyny²⁸, za które zostały skazane osoby, wobec których złożono wnioski o odbywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego (którego to skazania dotyczył wniosek) według grup odpowiadających rozdziałom Kodeksu karnego.

Tabela 4. Czyny – według rozdziałów Kodeksu karnego z 1997 r.

Grupy czynów	Liczba skazanych	Procent
Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu	33	4,4
Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji	200	27
Przestępstwa przeciwko wolności	16	2,2
Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności	3	0,3
Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece	102	14,0
Przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej	1	0,1
Przestępstwa przeciwko działalności instytucji...	22	2,9
Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości	57	7,7
Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów	6	0,8
Przestępstwa przeciwko mieniu	190	26,0
Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu	3	0,4
Przestępstwa przeciwko obowiązkowi ... służby wojskowej	1	0,1
Czyny z ustaw innych niż k.k. 1997	30	3,9
Brak danych*	76	10,2
Ogółem	739	100

* Danym brakowało we wnioskach złożonych bez dopełnienia niezbędnych formalności, które następnie w większości pozostawiono bez rozpoznania i tym samym dane nie zostały już uzupełnione.

²⁸ W wypadku skazania za więcej niż jeden czyn, wybierano kwalifikację z przepisu przewidującego najwyższą karę, w razie zaś równych ustawowych wymiarów kary, wymienioną na pierwszym miejscu w informacji z KRS lub z zakładu karnego.

W ramach Kodeksu karnego, zdecydowanie najczęściej było przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji – 27%. Niemal tyle samo odnotowano przestępstw przeciwko mieniu – 26%, natomiast przeciwko rodzinie i opiece 14%, tj. niemal dwukrotnie mniej. Warto jeszcze zwrócić uwagę na przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości – 7,7% oraz przeciwko życiu i zdrowiu – ponad 4%. Udziały pozostałych czynów były zdecydowanie niższe.

Nie można odnieść przedstawionych czynów objętych wnioskami o SDE do populacji skazanych odbywających kary pozbawienia wolności za takie przestępstwa, ponieważ ich część nie mogła zostać objęta wnioskami, z uwagi na orzeczone kary powyżej roku. Można jednak orientacyjnie przytoczyć następujące wskaźniki: odsetek skazanych odbywających karę pozbawienia wolności za przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece wynosił 10,45%, przeciwko życiu i zdrowiu (bez zabójstw) 5,15%, przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji 8,66%, natomiast przeciwko mieniu (z rozbojami i kradzieżami rozbójniczymi), aż 51,2%. Należy dodać, że w statystykach publikowanych przez CZSW nie ma odrębnych danych dotyczących rodzajów przestępstw, za jakie skazano osoby odbywające kary do 12 miesięcy pozbawienia wolności²⁹.

Czynów określonych w ustawach innych niż Kodeks karny odnotowano tylko nieco poniżej 4%.

2.2. Przestępstwa

Te same przestępstwa przedstawiono szczegółowo, w rozbiciu na poszczególne przepisy, w tabeli 5.

²⁹ Przedstawione wskaźniki procentowe wyliczono na podstawie statystyki rocznej publikowanej przez CZSW.

Tabela 5. Czyny

Czyn*	Liczba skazanych	Procent
art. 152 § 2	1	0,1
art. 157 § 1	9	1,2
art. 157 § 2	4	0,5
art. 158 § 1	19	2,6
Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu razem	33	4,4
art. 177 § 1	3	0,4
art. 178 § 1	1	0,1
art. 178 § 2	1	0,1
art. 178a § 1	101	13,6
art. 178a § 2	64	8,7
art. 178a § 4	30	4,1
Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji razem	200	27
art. 190 § 1	10	1,4
art. 191 § 1	1	0,1
art. 191 § 2	2	0,3
art. 193	3	0,4
Przestępstwa przeciwko wolności razem	16	2,2
art. 197 § 1	1	0,1
art. 199 § 1	1	0,1
art. 202 § 3	1	0,1
Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności razem	3	0,3
art. 207 § 1	49	6,6
art. 209 § 1	53	7,2
Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece razem	102	14,0
art. 216 § 1	1	0,1
Przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej razem	1	0,1
art. 222 § 1	4	0,5
art. 224 § 1	1	0,1
art. 224 § 2	10	1,4
art. 226 § 1	7	0,9
Przestępstwa przeciwko działalności instytucji... razem	22	2,9
art. 239 § 1	1	0,1
art. 242 § 2	2	0,3

art. 244	54	7,3
Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości razem	57	7,7
art. 270 § 1	6	0,8
Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów razem	6	0,8
art. 278 § 1	58	7,8
art. 278 § 2	1	0,1
art. 278 § 3	2	0,3
art. 278 § 5	3	0,4
art. 279 § 1	25	3,4
art. 280 § 1	2	0,3
art. 283	6	0,8
art. 284 § 1	5	0,7
art. 284 § 2	7	0,9
art. 286 § 1	49	6,6
art. 288 § 1	19	2,6
art. 289 § 1	1	0,1
art. 289 § 2	2	0,3
art. 291 § 1	6	0,8
art. 292 § 1	2	0,3
art. 294 § 1	1	0,1
Przestępstwa przeciwko mieniu razem	190	26,0
art. 297 § 1	3	0,4
Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu razem	3	0,4
art. 338 § 2	1	0,1
Przestępstwa przeciwko obowiązkowi ... służby wojskowej razem	1	0,1
przestępstwa z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii	24	3,2
czyny z ustawy – Kodeks wykroczeń	4	0,5
czyny z ustawy o ochronie zwierząt	1	0,1
czyny z ustawy – Prawo własności przemysłowej	1	0,1
Czyny z ustaw innych niż k.k. 1997 razem	30	3,9
Brak danych**	76	10,2
Ogółem	739	100

* Brak oznaczenia ustawy oznacza kwalifikację prawną z Kodeksu karnego z 1997 roku.

** Danych brakowało we wnioskach złożonych bez dopełnienia niezbędnych formalności, które następnie w większości pozostawiono bez rozpoznania i tym samym dane nie zostały już uzupełnione.

Wśród przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu (występujących w tym badaniu rzadko, stanowiących zaledwie 4,4% ogółu) dominowały te określone w art. 158 § 1 k.k., tj. udział w bójce lub pobiciu – ponad połowa.

Jeśli chodzi o przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, stanowiące aż 27% ogółu, zdecydowanie najczęściej odnotowano kwalifikacje z paragrafów 1, 2 i 4 artykułu 178a k.k. – odpowiednio 13,6%, 8,7% oraz 4,1% ogółu, razem aż 26,4%, co stanowi niemal wszystkie odnotowane w badaniu czyny z tego rozdziału kodeksu. Tak więc, wyraźnie więcej niż jedna czwarta przestępstw, których dopuścili się skazani z badanej grupy, polegało na prowadzeniu pojazdu w stanie nietrzeźwości. (Należy jednak zwrócić uwagę na to, że przepis § 2 omawianego artykułu został później uchylony, tj. gdyby badanie przeprowadzono obecnie, omawiany udział byłby zapewne odpowiednio niższy i wyniósł około jednej piątej).

Co do przestępstw przeciwko wolności (występujących w tym badaniu rzadko, stanowiących zaledwie 2,2% ogółu), zdecydowanie najwięcej odnotowano tych określonych w art. 190 § 1 (groźba karalna) – stanowiły one ponad połowę.

Liczba przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności była znikoma, tylko trzy przypadki w tej grupie.

Wśród przestępstw przeciwko rodzinie i opiece, stanowiących niemal 14% ogółu, skazani popełnili wyłącznie czyny z art. 207 § 1 i art. 209 § 1 (znęcanie się oraz niealimentacja) – mniej więcej po połowie, z nieznaczną przewagą drugiego z wymienionych czynów.

Przestępstwo przeciwko czci i nietykalności cielesnej odnotowano tylko jedno.

Co do przestępstw przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego (niecałe 3% ogółu), najliczniejsze były te określone w art. 224 § 2 oraz 226 § 1 (przemoc lub groźba bezprawna wobec funkcjonariusza; znieważenie funkcjonariusza) - odpowiednio niemal 1,5% oraz niemal 1% (razem niecałe 2% ogółu).

Niemal wszystkie przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości (7,7% ogółu) były czynami z art. 244 k.k. – 7,3% ogółu). Należy zauważyć, że przepis art. 244 k.k. jest stosowany najczęściej wobec sprawców przestępstw z art. 178a k.k. – choć

z uwagi na brak w aktach spraw o SDE informacji o tym, do jakiego zakazu skazany się nie stosował, nie jest w niniejszym badaniu możliwe ustalenie, jaki jest ich udział. Niemniej, można przyjąć, że w większości przypadków chodzi tu o naruszenie zakazu prowadzenia pojazdów.

Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów stanowiły zaledwie poniżej jednej setnej odnotowanych w badaniu.

Wśród przestępstw przeciwko mieniu, stanowiących 26% ogółu, było najwięcej tych z art. 278 § 1 (kradzież) – 7,8%; następnie z art. 286 § 1 (oszustwo) – 6,6%; art. 279 § 1 (kradzież z włamaniem) – 3,4%; oraz 288 § 1 (zniszczenie rzeczy) – 2,6% ogółu.

Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu (tylko art. 297 § 1, oszustwo kredytowe) stanowiły zaledwie 0,4% ogółu.

Spośród ustaw innych niż Kodeks karny z 1997 r. licznieszymi czynami – 3,2% ogółu – były tylko te określone w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii.

W tabeli 6 zestawiono czyny, których w badaniu odnotowano najwięcej.

Tabela 6. Czyny, których udział był największy

Czyn	Liczba skazanych	Procent
art. 178a § 1, 2 i 4	195	26,4
art. 244	54	7,3
art. 178a § 1, 2 i 4 oraz art. 244 razem	249	30,7
art. 278 § 1; art. 279 § 1; art. 286 § 1; art. 288 § 1	151	20,4
art. 207 § 1 i art. 209 § 1	102	14,0
Inne	161	24,7
brak danych	76	10,2
Ogółem	739	100

Jak wynika z danych przedstawionych w tabeli, aż ponad 65% wszystkich czynów popełnionych przez skazanych można zaliczyć do trzech następujących grup:

- przestępstwa prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości – poniżej jednej trzeciej wszystkich;

- przestępstwa przeciwko mieniu (kradzież, kradzież z włamaniem, oszustwo i zniszczenie rzeczy) – powyżej jednej piątej;
- przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece (znęcanie się i niealimentacja) – 14%.

Należy ponadto zauważyć, że wśród czynów odnotowanych w poprzednim badaniu³⁰ również dominowały przestępstwa z art. 178a § 1 i 2, 244, 278 § 1, 279 § 1, 286 § 1, 288 § 1 oraz 207 § 1 i 209 § 1 k.k. Dotyczyło to zarówno spraw zakończonych odmową uwzględnienia wniosku, jak i umorzenia postępowań – a udziały tych czynów były bardzo podobne.

3. Informacje o wnioskach i karach, których dotyczyły

3.1. Podmiot składający wniosek

Ustalono, które z uprawnionych podmiotów składały wnioski o wykonanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Zostało to przedstawione w tabeli 7.

Tabela 7. Podmiot składający wniosek

Podmiot wnioszek składający	Liczba skazanych, wobec których wnioszek został złożony	Procent
Skazany	626	84,6
Obrońca	53	7,2
Kurator zawodowy	2	0,3
Prokurator	0	0,0
Dyrektor zakładu karnego	38	5,1
Skazani i obrońca	2	0,3
Skazany i dyrektor zakładu	16	2,2
Obrońca i dyrektor zakładu	2	0,3
Ogółem	739	100

³⁰ *Przyczyny niedostatecznego..., op. cit., s. 14-15.*

W powyższym zestawieniu zwraca uwagę zwłaszcza całkowity brak wniosków prokuratora. O ile można sobie wyobrazić, że prokuratury uznają składanie takich wniosków za zbyteczne – dlaczego nie miałyby o to zadbać sam oskarżony? – o tyle ustawodawca, stwarzając tego rodzaju możliwość, musiał zakładać, że takie działanie jest celowe, choćby tylko w wyjątkowych wypadkach. Identyczną refleksję nasuwa znikoma liczba wniosków kuratora zawodowego (dwa, tj. 0,3%).

Najwięcej wniosków składali oczywiście skazani lub ich obrońcy (razem 91,8%), zaś wraz z sytuacjami, w których obok wniosku skazanego lub obrońcy wniosek złożył także dyrektor zakładu karnego, jest to niemal 95% przypadków. Niemal wszystkie pozostałe przypadki, to wnioski wyłącznie dyrektora zakładu karnego.

Tak więc, wnioski są składane przede wszystkim przez skazanych (niekiedy reprezentowanych przez obrońców). Ponadto, istotny jest udział wniosków dyrektorów zakładów karnych – ponad 7%, w tym ponad 2% wraz z wnioskami składanymi równolegle przez skazanych.

W poprzednim badaniu odsetek wniosków składanych przez dyrektorów zakładów karnych wyniósł 7,6% w sprawach zakończonych umorzeniem postępowania oraz wyraźnie mniej, bo 2,6% w sprawach, w których odmówiono uwzględnienia wniosku. Udziały pozostałych podmiotów były bardzo zbliżone do ujawnionych obecnie³¹.

3.2. Wniosek złożony po raz pierwszy albo ponowny

Kwestię, czy złożony wniosek był pierwszym czy ponownym, przedstawiono w tabeli 8. Zgodnie z treścią art. 54 ustawy o SDE, skazany lub jego obrońca może skutecznie złożyć ponowny wniosek po upływie trzech miesięcy od dnia wydania postanowienia o odmowie udzielenia zezwolenia. Pozostałych podmiotów uprawnionych termin ten natomiast nie wiąże. W zbadanych sprawach wnioski ponowne składali wyłącznie skazany lub obrońca – wniosek ponowny jest więc zawsze złożonym po upływie co najmniej trzech miesięcy.

Tabela 8. Wniosek pierwszy albo ponowny

³¹ *Przyczyny niedostatecznego..., op. cit.*, s. 21.

<i>Wniosek pierwszy / ponowny</i>	<i>Liczba wniosków</i>	<i>Procent</i>
Wniosek pierwszy	706	95,5
Wniosek ponowny	13	1,8
Brak danych	20	2,7
<i>Ogółem</i>	<i>739</i>	<i>100</i>

W zdecydowanej większości spraw – ponad 95% - wniosek złożono więc po raz pierwszy. Tym samym, wnioski ponowne należały do rzadkości. Mogło to wynikać, z jednej strony, z niewiary w powodzenie ponownego działania, z drugiej zaś z faktu, że w wielu sprawach, w których pozostało do odbycia mniej kary pozbawienia wolności, po trzech miesiącach ubieganie się o zezwolenie na SDE mogło być niecelowe z uwagi na pozostały krótki czas odbywania kary albo z powodu odbycia kary w całości.

3.3. Wniosek złożony z wolności albo podczas osadzenia w zakładzie karnym

Wobec skazanego można złożyć wniosek, gdy przebywa jeszcze na wolności albo już w zakładzie karnym (odbywanie kary pozbawienia wolności lub tymczasowe aresztowanie). Przedstawiono to w tabeli 9.

Tabela 9. Wniosek dotyczący skazanego na wolności albo w zakładzie karnym

<i>Wniosek – na wolności / w zakładzie karnym</i>	<i>Liczba skazanych</i>	<i>Procent</i>
Skazany na wolności	323	43,7
Skazany w zakładzie karnym	407	55,2
Brak danych	9	1,1
<i>Ogółem</i>	<i>739</i>	<i>100</i>

Większość wniosków – ponad 55% - złożono zatem, gdy skazany przebywał już w zakładzie karnym; nieco mniej – niemal 44% - dotyczyło osób przebywających na wolności. Wśród tych ostatnich w znaczącej części wnioski składano po doręczeniu postanowienia o zarządzeniu wykonania kary wcześniej zawieszanej lub po wezwaniu do odbycia kary.

3.4. Wniosek dotyczący kary wymierzonej albo zastępczej

Wniosek o udzielenie zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego może dotyczyć kary bądź wymierzonej, bądź zastępczej. Przedstawiono to w tabeli 10.

Tabela 10. Wniosek dotyczy kary wymierzonej – zastępczej

<i>Kara wymierzona / zastępcza</i>	<i>Liczba wniosków</i>	<i>Procent</i>
Kara wymierzona	582	78,7
Kara zastępcza	116	15,7
Brak danych	41	5,6
Ogółem	739	100

Jak wynika z tego zestawienia, zdecydowana większość wniosków dotyczyła kary wymierzonej – blisko 80%. Kar zastępczych dotyczyło niecałe 16% wniosków. Nie ma tu jednak zależności pomiędzy orzeczeniami pozytywnymi bądź negatywnymi a tym, czy wniosek dotyczył kary wymierzonej, czy zastępczej³². Wyrażana wcześniej w literaturze teza, że SDE nie jest wystarczająco wykorzystywany w odniesieniu do kar zastępczych nie zyskała więc obecnie potwierdzenia³³.

Warto dodać, że stosunek liczby osób odbywających na koniec kolejnych lat kary pozbawienia wolności w wymiarach do 12 miesięcy do osób odbywających w tych samych dniach zastępczą karę pozbawienia wolności był nieznacznie większy. Kar wymierzonych odnotowano mianowicie niemal 90% w 2013 roku, 84% w roku 2012, ponad 85% w 2011 r. oraz niemal 85% w roku 2010 (por. tabela 1). Różnice te są jednak na tyle małe, że trudno wyciągnąć z nich wniosek o istotnie częstszym składaniu wniosków przez osoby odbywające (albo mające odbyć) karę zastępczą.

³² Przeprowadzony w ramach badania test chi-kwadrat nie potwierdził takiej zależności.

³³ Por. s. 7, w tym przypis 21.

3.5. Wniosek dotyczy kary bezwzględnej albo odwieszanej

Wniosek o udzielenie zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego może dotyczyć kary wymierzonej w zawieszeniu, której wykonanie następnie zarządzono albo bezwzględnej. Przedstawiono to w tabeli 11.

Tabela 11. Wniosek dotyczy kary bezwzględnej – odwieszanej

<i>Kara wymierzona bezwzględna /odwieszona</i>	<i>Liczba wniosków</i>	<i>Procent</i>
Kara bezwzględna	172	29,6
Kara odwieszona	365	62,7
Brak danych	45	7,7
<i>Ogółem</i>	<i>582</i>	<i>100</i>

Wśród kar, których dotyczyły wnioski, było więc ponad dwukrotnie więcej tych odwieszonych, niż wymierzonych bez zawieszenia ich wykonania. Wydaje się, że wynika to po prostu z faktu, że kar takich jest znacznie więcej. Zgodnie z treścią art. 6 ust. 1 pkt 1 i ust. 4 ustawy SDE, wymiar wymierzonej kary lub kar nie może przekraczać roku, a w wymiarach do roku karę pozbawienia wolności orzeka się najczęściej z zawieszeniem jej wykonania, w tym także, jeśli chodzi o przedmiot niniejszego badania, z uwagi na niemożność odbywania kary w systemie dozoru elektronicznego przez recydywistów wielokrotnych (art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy).

3.6. Uzasadnienie wniosku

Uzasadnienia wniosków dyrektorów zakładów karnych nie zostały ujęte w formie liczbowej. Miały one bowiem charakter opinii o przebywającym w zakładzie karnym skazanym i nie różniły się tak, by można je było zakwalifikować do jakichś odrębnych grup. Opinie te miały treść, pomimo pewnych oczywistych indywidualnych różnic, dość jednorodną. Wskazywano najczęściej, że skazany niczym specjalnym się nie wyróżnia, że nie był karany dyscyplinarnie, deklaruje, że nie uczestniczy w podkulturze przestępczej, że spędza czas wolny czytając gazety itp., a także np. że ma dom, w którym mógłby odbywać karę w systemie dozoru elektronicznego.

Uzasadnienia wniosków skazanych (i ich obrońców) były z kolei bardzo zróżnicowane, od zdawkowych po opisujące szczegółowo sytuację życiową, wskazujące problemy i chęć ułożenia sobie życia na wolności. Niemal jedna dwudziesta wniosków praktycznie nie zawierała uzasadnienia (np. brzmiało ono: „chcę odbywać karę w obrączce” – co wynikało już przecież z samego faktu złożenia wniosku). W badaniu skategoryzowano elementy uzasadnień oraz uwzględniono również ich kombinacje, przy czym uzyskano odpowiedzi tak różnorodne, że przedstawienie wszystkich wariantów mija się z celem. W tabeli 12 ukazano zatem tylko uzasadnienia (i kombinacje elementów uzasadnień) stanowiące co najmniej 5% wszystkich, włączając pozostałe do kategorii „inne”.

Tabela 12. Uzasadnienia wniosków

Uzasadnienie	Liczba wniosków	Procent
Pomoc rodzinie i chęć podjęcia lub kontynuacji pracy	170	23,0
Pomoc rodzinie	115	15,6
Pomoc rodzinie i stan zdrowia członka rodziny	58	7,8
Chęć podjęcia lub kontynuacji pracy	58	7,8
Inne uzasadnienia lub kombinacje	302	40,9
Praktyczny brak uzasadnienia	36	4,9
Ogółem	739	100

Jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli, najczęściej powoływano się na chęć pomocy rodzinie – wraz z kombinacjami niemal połowa przypadków. Wskazywano też często zamiar podjęcia pracy – wraz z kombinacjami ponad 30%, co również skazani wiązali często *expressis verbis* z chęcią pomagania rodzinie (23%)³⁴. W znacznej liczbie przypadków powoływano się też na konieczność opiekowania się chorym członkiem rodziny.

Świadczy to bądź o istotnym znaczeniu tych powodów dla skazanych, bądź o ich przekonaniu, że wartości rodzinne są tym, co poruszy sędziów orzekających w ich sprawie najbardziej.

³⁴ W jednym przypadku skazany stwierdził, że chce pracować, ponieważ nie może znieść myśli, że w zakładzie karnym żyje na koszt podatników.

4. Uprzednia karalność skazanych oraz karalność po złożeniu wniosku

4.1. Uprzednia karalność

W badaniu odnotowano uprzednią – w stosunku do daty wniosku – karalność skazanych, wobec których złożono wnioski o odbywanie kary w systemie dozoru elektronicznego. Informacje te przedstawiono w tabeli 13.

Tabela 13. Uprzednia karalność skazanych

Uprzednia karalność	Liczba skazanych	Procent
Niekarany	260	35,2
Uprzednio karany 1-krotnie	129	17,5
Uprzednio karany 2-krotnie	84	11,4
Uprzednio karany pow. 2- do 5-krotnie	86	11,6
Uprzednio karany więcej niż 5-krotnie	65	8,8
Karani razem	364	49,3
Brak danych*	115	15,5
Ogółem	739	100

* W aktach brakowało często danych o uprzedniej karalności skazanych.

Jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli, osób uprzednio karanych co najmniej raz była niemal połowa, podczas gdy niekaranych wyraźnie mniej, nieco ponad 35% (przy uwzględnieniu licznych – ponad 15% – braków danych).

Wśród osób uprzednio karanych najczęściej było skazanych jednokrotnie – 17,5%, mniej zaś karnych dwukrotnie i od dwu- do pięciokrotnie – w obu tych grupach powyżej 11%. Najmniej - niecałe 9% - odnotowano skazanych karanych uprzednio więcej niż pięciokrotnie, choć owo „najmniej” ma także bardzo istotne znaczenie: prawie co dziesiąty skazany był uprzednio karany więcej niż pięciokrotnie.

Należy zwrócić uwagę, że w poprzednim badaniu udział osób niekaranych był mniejszy, wynosząc w grupie spraw zakończonych odmową uwzględnienia wniosku

21,3%, a umorzonych – 21,6%³⁵. Wynika to oczywiście z faktu częstszego odmawiania zezwolenia na odbywanie kary w SDE osobom karanym, w tym zwłaszcza więcej niż jednokrotnie.

4.2. Karalność po złożeniu wniosku

W badaniu odnotowano także karalność późniejszą – w stosunku do daty złożenia wniosku o odbycie kary w systemie dozoru elektronicznego, a jeszcze przed zakończeniem badanej sprawy. Dane te są fragmentaryczne, nie były bowiem gromadzone od początku, a dopiero po stwierdzeniu, że problem taki występuje, po zbadaniu około jednej trzeciej spraw³⁶. Warto jednak dodać, że spośród około dwóch trzecich zbadanych spraw (tj. spośród niecałych pięciuset spraw i tym samym skazanych) co najmniej stu osiemdziesięciu, tj. niemal jedną czwartą, sądy ukarały co najmniej raz już po złożeniu wniosku o odbycie kary w SDE. Zdarzały się przypadki, w których ukarano ich dwu- (39), trzy- (13), a nawet 4-ktrotnie (4). Ponieważ, jak już wspomniano, danych takich nie zgromadzono w odniesieniu do około jednej trzeciej spraw, należy stwierdzić, że w rzeczywistości liczba tych przypadków jest większa: późniejsza karalność mogła więc dotyczyć także jednej czwartej ogółu skazanych objętych badaniem³⁷. Ponieważ w aktach spraw o SDE nie ma informacji o czasie popełnienia przestępstw stanowiących podstawę tych późniejszych skazań, nie można stwierdzić, ile spośród nich dotyczyło czynów popełnionych przed, ile zaś po złożeniu wniosku. Z pewnością natomiast tam, gdzie czas postępowania był krótki albo względnie krótki, owe późniejsze wyroki dotyczyły czynów popełnionych przed złożeniem wniosku, co wynika z czasu trwania postępowania karnego. Należy przy tym zauważyć, że większość omawianych przypadków to sprawy, w których owe późniejsze wyroki

³⁵ *Przyczyny niedostatecznego...*, *op. cit.*, s. 16 - 17.

³⁶ Z uwagi na instrukcyjny termin czternastodniowy na rozpoznanie wniosku, badający nie przewidzieli, że w trakcie (krótkotrwałego, jak mylnie przewidywano) postępowania może zapaść – niekiedy wiele – dalszych wyroków skazujących. Brakujących danych nie można było uzupełnić, ponieważ akta odsyłano do sądów od razu po ich wykorzystaniu.

³⁷ Należy nadmienić, że badający pamiętają, że przypadki takich późniejszych skazań w jednej trzeciej spraw, w których ich nie odnotowywano, były dość częste, w każdym razie na tyle, by uzasadniało to rozpoczęcie gromadzenia tych danych, pomimo że pierwotnie tego nie zaplanowano i że stanowi to mankament metodologiczny badania – informacje te są jednak zbyt istotne, żeby z nich całkowicie zrezygnować.

dotyczyły przestępstw popełnionych wcześniej, co wynika z czasu trwania postępowań (por. poniżej, *Czas trwania postępowania*).

4.3. Recydywa

Zbadano, w ilu przypadkach skazanie, którego dotyczył wniosek o odbycie kary w systemie dozoru elektronicznego, nastąpiło z zastosowaniem przepisów o recydywie (art. 64 § 1 k.k.). Oczywiście, recydywa wielokrotna wyklucza uwzględnienie wniosku (art. 6 ust. 1 ustawy o DE), o czym niektórzy wnioskodawcy zapewne nie wiedzieli. Dane te przedstawiono w tabeli 14.

Tabela 14. Recydywa

Recydywa	Liczba skazanych	Procent
Nie ma recydywy kodeksowej	608	82,3
Zastosowano art. 64 § 1 k.k.	51	6,9
Zastosowano art. 64 § 2 k.k.	3	0,4
Brak danych*	77	10,4
Ogółem	739	100

* W aktach brakowało często danych o recydywie, rzadziej jednak, niż pełnych informacji o wcześniejszej karalności. Wynikało to z tych sytuacji, w których, mimo braku danych o wcześniejszej karalności, była znana kwalifikacja prawna (z art. 64 k.k.) czynu, którego dotyczył wniosek.

Wobec zdecydowanej większości skazanych nie zastosowano przepisów art. 64 k.k. – wyraźnie ponad 80%. Przepis art. 64 § 1 k.k. zastosowano wobec niemal 7% skazanych, natomiast przepis art. 64 § 2 k.k. wobec zaledwie mniej, niż pół procent (podobnie w poprzednim badaniu).

5. Wymiary kar oraz ich pozostałych do odbycia części

5.1. Wymiary kar

Odnutowano wymiary kary lub kar – zarówno orzeczonych jak i zastępczych - w ramach skazań, których dotyczyły wnioski. Zostało to przedstawione w tabeli 15.

Tabela 15. Wymiary kar – orzeczonych albo zastępczych

Wymiar kary	Liczba przypadków	Procent
do 6 miesięcy	130	42,6
pow. 6 miesięcy do roku	343	46,5
pow. roku do 2 lat	50	6,7
pow. 2 do 3 lat	13	1,8
pow. 3 do 4 lat	2	0,2
pow. 4 do 5 lat	2	0,2
pow. 6 do 8 lat	2	0,2
Brak danych	13	1,8
Ogółem	739	100

Jak wynika z danych zamieszczonych w tabeli, zdecydowana większość – niemal 90% - to kary (albo sumy kar) do roku. Wynika to oczywiście z faktu, że taki wymiar kary (w tym kary łącznej) lub kar jest warunkiem odbywania ich w systemie dozoru elektronicznego. Wyższe wymiary kar występowały w sprawach, w których nieprawidłowy wniosek składano nie zdając sobie sprawy z tego ograniczenia (zdarzały się nawet takie wnioski obrońców, patrz *Przykłady*), bądź w sprawach, w których wykonanie drugiej kary zarządzano już po złożeniu wniosku.

Jeśli chodzi o kary do roku, w wypadku których możliwe jest zezwolenie na SDE, kar od powyżej 6 miesięcy do roku było nieco więcej, niż tych do 6 miesięcy pozbawienia wolności.

5.2. Pozostałe do odbycia części kar

Odnotowano również części kar – zarówno orzeczonych jak i zastępczych – pozostałych do odbycia osobom ubiegającym się o SDE. Zostało to przedstawione w tabeli 16.

Tabela 16. Pozostałe do odbycia części kar – orzeczonych albo zastępczych

Wymiar kary pozostałej do odbycia	Liczba przypadków	Procent
do miesiąca	27	3,7
pow. 1 do 2 miesięcy	43	5,8
pow. 2 do 3 miesięcy	64	8,6
pow. 3 do 4 miesięcy	75	10,4
pow. 4 do 5 miesięcy	57	7,7
pow. 5 do 6 miesięcy	98	13,6
pow. 6 do 7 miesięcy	32	4,3
pow. 7 do 8 miesięcy	68	9,2
pow. 8 do 9 miesięcy	27	3,1
pow. 9 do 10 miesięcy	64	8,6
pow. 10 do 11 miesięcy	29	3,9
pow. 11 do 12 miesięcy	80	11,0
pow. 12 miesięcy	52	7
Brak danych	23	3,1
Ogółem	739	100

Także i tutaj wyższe wymiary kar – 7% przypadków - występowały w sprawach, w których bądź złożono wnioski nie zdając sobie sprawy z tego ograniczenia, bądź wykonanie drugiej kary zarządzono już po złożeniu wniosku.

W ustawowym przedziale do roku rozkład czasów kar pozostałych do odbycia jest mniej więcej równy, co oznacza, że składano wnioski mniej więcej tak samo często, kiedy do odbycia pozostawało mniej, jak i więcej kary.

6. Przebieg oraz czas postępowania

6.1. Kwestia zachowania 14-dniowego terminu (art. 40 ust. 5 ustawy)

Sąd penitencjarny powinien wydać postanowienie w kwestii zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego w ciągu 14 dni od

dnia wpływu wniosku (art. 40 ust. 5 ustawy o SDE). Na przeszkodzie dotrzymanywaniu tego terminu instrukcyjnego stoi niekiedy fakt złożenia niepełnego wniosku; w takim jednak wypadku termin biegnie od jego uzupełnienia, o ile to następuje, gdyż dopiero wtedy sąd może działać. Na przeszkodzie dotrzymaniu terminu staje też jednak przekazywanie spawy według właściwości w razie przetransportowania skazanego do innego zakładu, gdyż orzekanie w przedmiocie udzielenia omawianego zezwolenia należy do sądu penitencjarnego, w którego okręgu skazany przebywa. Sąd, do którego wpłynął wniosek, musi w takiej sytuacji przekazać według właściwości sprawę sądowi, w którego okręgu znajduje się nowy zakład karny. Oczywiście, dla sądu termin może biec dopiero od dnia, w którym sąd ten otrzymał wniosek.

Między innymi z tych przyczyn – choć należy podkreślić, że w większości spraw nie to decydowało o przewlekłości postępowania (albo nie tylko to) - zachowanie 14-dniowego terminu, o którym mowa w art. 40 ust. 5 ustawy o DE jest w praktyce dość rzadkie. Przedstawiono to w tabeli 17.

Tabela 17. Zachowanie terminu z art. 40 ust. 5 ustawy o SDE

Zachowanie terminu	Liczba spraw	Procent
Termin został zachowany	54	7,3
Termin nie został zachowany	603	81,6
Brak danych	82	11,1
Ogółem	739	100

W przeważającej większości spraw – ponad 80% - czternastodniowy termin na wydanie postanowienia nie jest więc dotrzymany.

Należy dodać, że znacząco więcej spraw rozpoznanych w terminie odnotowano w badaniu poprzednim – 18,8% w sprawach zakończonych odmową udzielenia zezwolenia oraz 24,6% w sprawach zakończonych umorzeniem³⁸. Postępowania prowadzące do rozstrzygnięć negatywnych są więc częściej przeprowadzane w terminie, w tym zwłaszcza te nie wymagające decyzji merytorycznej (umorzenia).

³⁸ Przyczyny niedostatecznego... op. cit., s. 23.

6.2. Czas trwania postępowania

Czas trwania postępowania w sprawie wniosków o zezwolenie na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, od wpłynięcia wniosku do (pierwszego, jeśli są co najmniej dwa) sądu do wydania postanowienia bądź zarządzenia kończącego postępowanie przedstawiono w tabeli 18.

Tabela 18. Czas trwania postępowania w sprawach wniosków o SDE

Czas postępowania	Liczba spraw	Procent
do 14 dni	54	7,4
pow. 14 dni do miesiąca	213	29,8
pow. miesiąca do 2 miesięcy	249	34,0
pow. 2 do 3 miesięcy	97	13,0
pow. 3 do 4 miesięcy	29	3,9
pow. 4 do 5 miesięcy	10	1,4
pow. 5 do 6 miesięcy	5	0,6
pow. 7 miesięcy	2	0,3
brak danych	80	9,6
Ogółem	739	100

Jak wynika z danych przedstawionych w tabeli, zdecydowanie najczęściej postępowanie trwa od powyżej dwóch tygodni do dwóch miesięcy – razem niemal 64% przypadków. Jeśli dodać postępowania prowadzone od powyżej dwóch do trzech miesięcy, otrzymujemy niemal 80% wszystkich spraw. Zdarzają się również postępowania bardzo długotrwałe, prowadzone powyżej trzech miesięcy, choć są one nieliczne (razem ponad 6%). W dwóch przypadkach (0,3%) postępowanie trwało aż powyżej siedmiu miesięcy.

Instrukcyjny termin 14-dniowy jest więc w praktyce zupełną fikcją, choć są przypadki, w których okazywało się, że mógł on jednak zostać zachowany (7,4%) oraz – znacznie liczniejsze - w których został przekroczony tylko względnie nieznacznie (powyżej 14 dni do miesiąca prowadzono aż niemal 30% postępowań).

6.3. Wywiad kuratora

Wywiad kuratora przeprowadzono w 554 sprawach, tj. trzech czwartych wszystkich (75%). Zwracało uwagę, że w sprawach rozpoznanych w części sądów wywiady były bardzo rzadkie, pojawiały się tylko sporadycznie, jakby w owych sądach zrezygnowano z tego źródła informacji o osobie skazanego. Na przykład, na 65 zbadanych spraw Sądu Okręgowego w P, wywiady zawierało zaledwie osiem; na dwadzieścia spraw Sądu Okręgowego w W. tylko dwie, na również dwadzieścia Sądu Okręgowego w E tylko pięć. Oczywiście wywiad kuratora mógł być niepotrzebny, jeśli zachodziła przyczyna uniemożliwiająca udzielenie zezwolenia na SDE. Należy jednak zauważyć, że tam, gdzie wywiady były przeprowadzane, zlecano je już na początku postępowania, zakładając prawdopodobnie, że warto to zrobić wcześniej, by uniknąć strat czasu, jakie mogłyby wynikać ze zbyt późnego obarczenia kuratora takim zadaniem.

Wywiady podzielono na pozytywne, negatywne i neutralne. Zostało to przedstawione w tabeli 19.

Tabela 19. Oceny zawarte w wywiadach kuratorów

Ocena kuratora. Wywiad:	Liczba wywiadów	Procent
Pozytywny	238	43,0
Negatywny	113	20,4
Neutralny	203	36,6
Ogółem	554	100

Zwraca przede wszystkim uwagę znaczny udział wywiadów neutralnych. Kuratorzy poprzestają w nich na opisie osoby skazanego i jego sytuacji życiowej, nie dążąc za wszelką cenę do ferowania ocen. W wielu sytuacjach taka praktyka zasługuje na aprobatę, gdyż, po pierwsze, trudno jest często formułować takie oceny nie ryzykując błędu, po drugie zaś opisanie poznanych w trakcie wywiadu okoliczności i pozostawienie ich do oceny sądu jest działaniem sensownym.

Wywiadów pozytywnych było ponad dwukrotnie więcej, niż negatywnych.

7. Rezultat postępowania

Rodzaje postanowień (i zarządzeń) kończących postępowanie

Rodzaje postanowień (i zarządzeń) kończących postępowanie przedstawiono w tabeli 20.

Tabela 20. Rodzaje postanowień (i zarządzeń) kończących postępowanie

<i>Postanowienie (albo zarządzenie)</i>	<i>Liczba spraw</i>	<i>Procent</i>
Uwzględnienie wniosku	316	42,9
<i>Rozstrzygnięcia pozytywne razem</i>	316	42,9
Odmowa uwzględnienia wniosku	151	20,4
Umorzenie postępowania	133	18,0
Pozostawienie wniosku bez rozpoznania	134	18,1
Uznanie wniosku za bezskuteczny	4	0,5
<i>Rozstrzygnięcia negatywne razem</i>	422	57,0
Brak danych	1	0,1
<i>Ogółem</i>	739	100

Choć sądy uwzględniały wnioski ponad dwukrotnie częściej niż odmawiały tego uwzględnienia, ogół rozstrzygnięć negatywnych (57%) zdecydowanie przewyższa ogół pozytywnych (niemal 43%). Oznacza to, że największe rezerwy rozszerzania stosowania SDE kryją się nie wśród rozstrzygnięć merytorycznych, a innych, w tym zwłaszcza dotyczących braku możliwości technicznych (por. *Przyczyny rozstrzygnięć negatywnych, ogólnie*).

8. Zaskarżenie i następujące po nim rozstrzygnięcia

Zaskarżono³⁹ 79 rozstrzygnięć, tj. 10,7% wszystkich.

8.1. Podmiot zaskarżający

Podmioty, które zaskarżyły rozstrzygnięcia negatywne przedstawiono w tabeli 21.

Tabela 21. Podmioty które zaskarżyły rozstrzygnięcia negatywne

<i>Podmiot</i>	<i>Liczba przypadków</i>	<i>Procent</i>
Skazany	62	78,5
Obrońca	14	17,7
Skazany i obrońca razem	76	96,2
Prokurator	3	3,8
Ogółem	79	100

Niemal wszystkie zaskarżone rozstrzygnięcia zostały więc zaskarżone przez skazanego lub jego obrońcę. W trzech sprawach postanowienie zaskarżył jednak prokurator (patrz *Przykłady*).

8.2. Rozstrzygnięcia sądu odwoławczego

Rozstrzygnięcia sądu odwoławczego w sprawach, w których zaskarżono postanowienie sądu pierwszej instancji, przedstawiono w tabeli 22.

³⁹ Uznano za zaskarżone także zarządzenia o pozostawieniu wniosku bez biegu jeśli złożone zostało w stosunku do niego pismo świadczące o intencji odwoławczej.

Tabela 22. Orzeczenie sądu odwoławczego po zaskarżeniu

Rozstrzygnięcie sądu	Liczba spraw	Procent
Utrzymanie postanowienia w mocy	72	91,1
Uchylenie i przekazanie do ponownego rozpoznania	5	6,3
Uchylenie i uwzględnienie wniosku	1	1,3
Brak danych	1	1,3
Ogółem	79	100

Przeważająca większość postanowień została zatem utrzymana w mocy. Sąd odwoławczy tylko w jednej sprawie uwzględnił wniosek skarżącego (1,3%), w pięciu zaś (ponad 6%) przekazał sprawę do ponownego rozpoznania.

8.3. Rozstrzygnięcie w ponownym rozpoznaniu

Spośród pięciu przypadków, w których sąd odwoławczy przekazał sprawę do ponownego rozpoznania, działający ponownie sąd pierwszej instancji dwukrotnie przychylił się do wniosku o odbycie kary w systemie dozoru elektronicznego, jednokrotnie odmówił uwzględnienia wniosku oraz również jednokrotnie umorzył postępowanie i w jednym przypadku pozostawił wniosek bez rozpoznania. Rozstrzygnięcie zostało więc zmienione na pozytywne tylko w dwóch sprawach.

Tylko w jednej sprawie postanowienie sądu zostało zaskarżone po raz drugi (po ponownym rozpoznaniu sprawy).

8.4. Ostateczny rezultat postępowania

Ostateczny wynik postępowania – po ewentualnych zaskarżeniach – przedstawiono w tabeli 23.

Tabela 23. Ostateczny wynik postępowania

Postanowienie (albo zarządzenie)	Liczba spraw	Procent
Uwzględnienie wniosku	318	43,1
Rozstrzygnięcia pozytywne razem	318	43,1
Odmowa uwzględnienia wniosku	151	20,4
Umorzenie postępowania	134	18,1
Pozostawienie wniosku bez rozpoznania	131	17,7
Uznanie wniosku za bezskuteczny	4	0,5
Rozstrzygnięcia negatywne razem	420	56,8
Brak danych	1	0,1
Ogółem	739	100

Jak widać (por. tabela 20 - *Rodzaje postanowień (i zarządzeń) kończących postępowanie*) ostateczny wynik postępowań po ich zaskarżeniu pozostał praktycznie taki sam.

Także więc jeśli chodzi o ostateczny wynik postępowań, choć sądy uwzględniały wnioski ponad dwukrotnie częściej niż odmawiały tego uwzględnienia, ogół rozstrzygnięć negatywnych (poniżej 57%) zdecydowanie przewyższa ogół rozstrzygnięć pozytywnych (43%).

9. Przyczyny rozstrzygnięć negatywnych

9.1 Przyczyny rozstrzygnięć negatywnych, ogólnie

Przyczyny rozstrzygnięć negatywnych przedstawiono w tabeli 24.

W badaniu wyróżniono następujące przyczyny rozstrzygnięć negatywnych: (1) brak miejsca stałego pobytu; (2) brak zgody osób pełnoletnich; (3) niewystarczalność dla celów kary; (4) względy bezpieczeństwa; (5) stopień demoralizacji; (6) brak warunków mieszkaniowych; (7) zachowanie skazanego w trakcie odbywania kary; (8) Brak warunków technicznych; (9) kara powyżej roku; (10) suma kar powyżej roku; (11) recydywa wielokrotna – art. 64 § 2 k.k.; (12) inne; (13) cofnięcie wniosku; (14)

warunkowe przedterminowe zwolnienie; (15) odbycie kary; (16) odroczenie wykonania kary. Przyczyny 1, 6, 7 i 11 nie wystąpiły samodzielnie i dlatego nie przewidziano dla nich odrębnych wierszy tabeli. Wydaje się, że przyczyny 1 i 6 - brak miejsca stałego pobytu oraz brak warunków mieszkaniowych traktowano na ogół w praktyce sądów jako brak warunków technicznych, przez co rozumiano niekiedy „brak dostępu do posesji” – np. skazany wskazywał jako miejsce odbywania kary dom kogoś z rodziny, kto nie zamierzał wyrazić zgody na odbywanie tam przez niego kary w SDE i dlatego nie „udostępniał” mieszkania. Okoliczności te nie były przez sądy badane, poprzestawano na enigmatycznej informacji upoważnionego podmiotu, że brak jest dostępu do mieszkania lub posesji.

Uwzględniono także sytuacje, w których sąd, wydając rozstrzygnięcie negatywne, wskazywał więcej niż jedną przyczynę.

Tabela 24. Przyczyny rozstrzygnięć negatywnych

<i>Przyczyna rozstrzygnięcia negatywnego</i>	<i>Liczba przypadków</i>	<i>Procent</i>
(2) Brak zgody osób pełnoletnich	14	3,3
(3) Niewystarczalność dla celów kary	79	18,9
(4) Względy bezpieczeństwa	1	0,2
(5) Stopień demoralizacji	21	5,0
(8) Brak warunków technicznych	123	29,5
(9) Kara powyżej roku	15	3,6
(10) Suma kar powyżej roku	61	14,6
(13) Cofnięcie wniosku	8	10,3
(4) Warunkowe przedterminowe zwolnienie	4	1,9
(15) Odbycie kary	3	1,0
(16) Odroczenie wykonania kary	1	0,7
2 i 3	1	0,2
2 i 8	2	0,5
3 i 4	1	0,2
3 i 5	30	7,2
4 i 5	1	0,2
5 i 7	1	0,2
2 i 12	1	0,2
3, 4 i 5	4	1,0
5 i 12	1	0,2
8 i 12	1	0,2
9 i 11	1	0,2
10 i 12	2	0,5
brak danych	1	0,2
Ogółem	420	100

Jak wynika z danych przedstawionych w tabeli, najczęstszą przyczyną rozstrzygnięcia negatywnego (umorzenia postępowania) był brak warunków technicznych – niemal 30%. Na następnym miejscu jest niewystarczalność dla celów kary (przyczyna odmowy) – niemal 19%, która występuje też jednak zwłaszcza wraz ze stopniem demoralizacji skazanego (ponad 7% przypadków), co razem daje około 26%, tj. niewiele mniej, niż brak warunków technicznych.

Podsumowując, niewystarczalność dla celów kary jest podstawą rozstrzygnięcia merytorycznego, odmowy, i trudno tu widzieć potencjał do rozszerzenia stosowania odbywania kary w systemie dozoru elektronicznego. Bardzo znacząca jest też pozycja „suma kar powyżej roku” – poniżej 15%. Wynika to jednak, jak się wydaje, z braku świadomości skazanych co do konieczności dodawania kar, które mają zostać wykonane, a także z zarządzania wykonania innych kar. W tych przypadkach również brakuje takiego potencjału. Ponadto, w mniej więcej jednej dziesiątej przypadków decyzji negatywnych przyczyną było cofnięcie wniosku. Do tej kategorii zakwalifikowano jednak przypadki, w których przyczyna cofnięcia wniosku nie była znana, a więc zapewne kryła się za tym inna – np. nabycie wiedzy o niespełnianiu kryteriów, albo warunkowe przedterminowe zwolnienie.

Jak się zatem wydaje, największe możliwości rozszerzenia stosowania odbywania kary w systemie dozoru elektronicznego kryją się w kategorii „brak warunków technicznych”. Nie zawsze jest to coś, czemu nie można zaradzić. Przykładem są wcale nierzadkie przypadki pozostawiania wniosku bez rozpoznania z powodu toalety znajdującej w odległości przekraczającej zasięg urządzenia.

9.2. Przyczyny związane z „demoralizacją” i „celami kary”

Odnotowano, jakie konkretne przyczyny kryją się pod uzasadnieniami odwołującymi się do demoralizacji skazanego i niewystarczalności dozoru elektronicznego dla celów kary. Uwzględniono fakty, które sędziowie wskazywali najczęściej i ich kombinacje. Fakty te były przywoływane niezależnie od różnic podstawy prawnej (demoralizacja/cele kary), co jest zresztą sensowne, gdyż w praktyce niełatwo to od siebie oddzielić (cele kary osiąga się mianowicie trudniej, zwłaszcza jeśli wykonywać

ją w systemie dozoru elektronicznego, w wypadku oskarżonych bardziej zdemoralizowanych). Zostało to przedstawione w tabeli 25.

Tabela 25. Demoralizacja skazanego/niewystarczalność dla celów kary

<i>Powołane fakty</i>	<i>Liczba przypadków</i>	<i>Procent</i>
(1) Wielokrotna karalność skazanego	23	16,3
(2) Bezskuteczność dotychczasowych kar wolnościowych	21	14,9
(3) Bezskuteczność dotychczasowych kar bezwzględnego pozbawienia wolności	4	2,8
(4) Postawa życiowa skazanego, jego charakter, sposób życia itp.	20	14,1
(5) inne	13	9,2
1 i 2	4	2,8
1 i 4	8	5,6
1 i 5	8	5,6
2 i 3	3	2,1
2 i 4	8	5,6
2 i 5	4	2,8
3 i 4	2	1,4
4 i 5	4	2,8
1, 2 i 3	2	1,4
1, 2 i 4	3	2,1
1, 2 i 5	2	1,4
1, 3 i 4	2	1,4
1, 4, i 5	6	4,2
1, 2, 3 i 4	4	2,8
1, 2, 4 i 5	1	0,7
Ogółem	142	100

Najczęściej wskazywano więc wielokrotną karalność skazanego – razem 47,8, tj. niemal połowa. Drugą pod względem liczebności przyczyną była postawa życiowa skazanego, jego charakter, sposób życia itp. – razem 35,2%, tj. wyraźnie powyżej

jednej trzeciej; trzecią zaś bezskuteczność dotychczasowych kar wolnościowych – razem 33,7%, tj. nieco ponad jedna trzecia. Na bezskuteczność dotychczasowych kar bezwzględnego pozbawienia wolności sądy powoływały się rzadziej – 11,9%, tj. wyraźnie powyżej jednej dziesiątej przypadków. Wynikało to zapewne po prostu z faktu, że kary bezwzględne skazani odbywali uprzednio rzadziej.

9.3. Przyczyna – brak warunków technicznych

Odnotowano także – tam, gdzie można było znaleźć taką informację - przyczyny uznawania, że brakuje warunków technicznych do odbywania kary w systemie dozoru elektronicznego. Przedstawiono to w tabeli 26.

Tabela 26. Przyczyny braku warunków technicznych

<i>Przyczyna braku warunków technicznych</i>	<i>Liczba przypadków</i>	<i>Procent</i>
(1) Brak sygnału GSM albo sygnał za słaby	50	47,7
(2) Brak WC (w wystarczająco małej odległości)	13	12,4
(3) Brak dostępu do mieszkania	29	27,6
(4) Brak elektryczności	8	7,6
(5) Inne	4	3,8
3 i 5	1	0,9
Ogółem	105	100

Częste wskazywanie przyczyny „brak sygnału GSM albo sygnał za słaby” – poniżej połowy przypadków - oznacza, że możliwości rozwoju omawianej instytucji będą wzrastały wraz z rozwojem sieci telefonii komórkowej w Polsce. Kwestia braku WC (ponad 12%) była niekiedy rozwiązywana poprzez zakup przenośnej toalety, ogólnie jednak oznacza, że brak techniczno-sanitarnego wyposażenia domu, oczywiście najczęstszy w rodzinach najuboższych, zwłaszcza na wsi, powoduje niechcianą przez nikogo faktyczną dyskryminację (dotyczy to także braku elektryczności – 7,6% przypadków).

Należy w tym miejscu dodać, że brak WC w mieszkaniu nie jest w istocie rzeczą przeszkodą wyłącznie techniczną. Aparatura monitorująca może mianowicie zapewniać kontrolę skazanych w dowolnym promieniu od stacjonarnego urządzenia

monitorującego⁴⁰. Sądy interpretują jednak słowa ustawy „w miejscu stałego pobytu” (art. 2 ust. 2 ustawy) jako wymaganie odbywania kary w mieszkaniu lub w obrębie zabudowań, tak by skazany nie miał dostępu np. do mieszkania sąsiada. Niewątpliwie jest to względne i np. w budynku położonym na uboczu może być możliwe dopuszczenie większego promienia, tak jednak, by osoba odbywająca karę w omawianym systemie pozostawała w obrębie urządzeń mieszkalnych, nie mogąc dotrzeć, bez zasygnalizowania naruszenia, do innych obiektów. Należy dodać, że w projekcie Ministerstwa Sprawiedliwości⁴¹, w kontekście stosowania SDE jako środka zapobiegawczego, wprowadza się dwa nowe pojęcia (art. 2 projektu, proponowane brzmienie art. 265c § 4 i 5 k.p.k.), a mianowicie „miejsce stosowania aresztu domowego” (lokal mieszkalny) oraz „obszar stosowania aresztu domowego” (określany przez sąd, w promieniu do aż 200 metrów od stacjonarnego urządzenia monitorującego). Gdyby ten projekt stał się ustawą, obecna wykładnia oczywiście straci aktualność, gdyż nie ma powodu, by traktować pod tym względem wykonywanie kary w SDE w sposób bardziej restrykcyjny.

Dość złożoną kategorią jest wskazywany w rozstrzygnięciu „brak warunków technicznych” polegający na „braku dostępu do mieszkania, posesji, itp.”. Ponieważ w rzeczywistości nie istnieją mieszkania czy domy dosłownie niedostępne, oznacza to w praktyce sytuacje, w których technicy nie mogli się dostać do domu czy mieszkania. Według P. Nasiłowskiego⁴² ów „brak dostępu” obejmuje trzy sytuacje: po pierwsze, skazany nie może w danym czasie lub okolicznościach mieszkać we wskazanym przez siebie miejscu (np. utrata prawa do zajmowania mieszkania służbowego), po drugie, mieszka sam i wizyta preinstalacyjna wymaga uzyskania dla niego przepustki z zakładu karnego, zapewnienia dojazdu i skoordynowania tego z technikami (co nie zawsze jest możliwe) i wreszcie po trzecie, zwłaszcza na wsi, w małych domach, do posesji, w której skazany zajmuje odrębne pomieszczenia, nie wpuszcza techników właściciel budynku (albo nawet inna osoba niebędąca tą, o której mowa w art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy). Należy zauważyć, że pierwszą sytuację należałoby raczej kwalifikować jako nieposiadanie określonego miejsca stałego pobytu (art. 6 ust. 1 pkt 3 ustawy), trzecią zaś jako brak zgody właściciela budynku

⁴⁰ P. Nasiłowski, rozmowa.

⁴¹ Opublikowany wraz z uzasadnieniem na stronie internetowej ministerstwa, ms.gov.pl.

⁴² Jw.

(innej osoby?) – co nie jest przewidziane w ustawie i dlatego wybiera się podstawę, jaką jest brak możliwości techniczno-organizacyjnych (art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy). Należy dodać, że może też chodzić o niemożność skontaktowania się z mieszkańcami i zorganizowania wizyty, niezależnie od tego, czy wynika to z przypadku czy z niechęci mieszkańców do „goszczenia” u siebie osoby odbywającej karę. W takiej sytuacji wiele może zależeć od staranności i uporu osób mających przeprowadzić wizytę preinstalacyjną.

W jednej zbadanej sprawie sam skazany napisał, że nie może otworzyć swojego mieszkania, ponieważ przebywa w zakładzie karnym, a klucz jest w depozycie – nie domagając się, by jakoś to zorganizować. A tego rodzaju przeszkody można na ogół jakoś przezwyciężyć.

10. Nałożone obowiązki i ich zmiany

10.1. Nałożone obowiązki

W postanowieniu o zezwoleniu na wykonywanie kary w systemie dozoru elektronicznego sądy nakładały na skazanych obowiązki dodatkowe do tych określonych w art. 8 ust. 1 ustawy, na podstawie przepisu ustępu 2 tego artykułu, odsyłającego do treści art. 72 k.k. Jest to fakultatywne i miało to miejsce w 239 sprawach (na 316 tych, w których udzielono zezwolenia na odbywanie kary w SDE, stanowiących 42,9% wszystkich). Co najmniej jeden obowiązek nałożono więc w 75,6% takich spraw – ponad trzech czwartych. Oznacza to oczywiście, że w niemal jednej czwartej spraw rozstrzygniętych pozytywnie sąd nie uznał za stosowne nałożenia jakiegokolwiek obowiązku.

W części spraw ujawniła się pewna prawidłowość. Niektóre sądy okręgowe nie orzekały mianowicie z zasady żadnych obowiązków, a inne nakładały ich zawsze po kilka, przy czym różnica ta nie mogła w świetle okoliczności badanych spraw wynikać z żadnych merytorycznych przesłanek. Na przykład, Sąd Okręgowy w W. nałożył na skazanego obowiązki tylko w jednej spośród siedmiu spraw, w których udzielił zgody

na odbywanie kary w SDE. Sąd Okręgowy dla W P na dziesięć takich spraw nie nałożył w żadnej choćby jednego obowiązku.

Obowiązki - i ich najczęstsze kombinacje (które zastosowano w co najmniej 5 przypadkach) – przedstawiono w tabeli 27.

Wyróżniono następujące obowiązki: (1) informowania o przebiegu wykonywania kary; (2) przeproszenia pokrzywdzonego; (3) łóżenia na czyjeś utrzymanie; (4) podjęcia lub kontynuowania pracy lub nauki; (5) powstrzymania się od nadużywania alkoholu; (6) powstrzymania się od używania środków odurzających; (7) podjęcia lub kontynuowania leczenia, w tym odwykowego; (8) poddania się oddziaływaniu korekcyjno-edukacyjnemu; (9) powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach; (10) przestrzegania porządku prawnego; oraz (11) wyrównania szkody.

Obowiązku przeproszenia pokrzywdzonego (2) nie orzeczono w żadnej sprawie. Obowiązek powstrzymania się od używania środków odurzających (6) oraz poddania się oddziaływaniu korekcyjno-edukacyjnemu (8) orzeczono tylko w połączeniu z innymi obowiązkami. Trzech ostatnich obowiązków nie ujęto więc w odrębnych wierszach tabeli.

Tabela 27. Nałożone obowiązki

Obowiązki	Liczba spraw	Procent
(1) Informowanie o przebiegu wykonywania kary	2	0,8
(3) Łóżenie na utrzymanie innej osoby	2	0,8
(4) Praca lub nauka	18	7,5
(5) Powstrzymanie się od nadużywania alkoholu	49	20,5
(7) Poddanie się leczeniu	1	0,4
(9) Unikanie określonych środowisk lub miejsc	2	0,8
(10) Przestrzeganie porządku prawnego	7	2,9
(11) Wyrównanie szkody	1	0,4
3 i 4	7	2,9
4 i 5	24	10,0
4 i 10	9	3,8
4, 5 i 9	21	8,8
5 i 10	15	6,3
4, 5 i 10	20	8,4
4, 5, 6 i 9	5	2,1
4, 5, 9 i 10	5	2,1
Inne	51	21,5
Ogółem	239	100

Wyraźnie najczęściej stosowano więc obowiązek powstrzymywania się od nadużywania alkoholu (ponad 20% przypadków, w których orzeczono tylko ten obowiązek oraz ponad 58% - tych, w których orzeczono ten obowiązek bądź samodzielnie, bądź wraz z innym albo innymi).

Często orzekano też następujące obowiązki i ich kombinacje:

4 i 5 – obowiązek powstrzymywania się od nadużywania alkoholu oraz podjęcia lub kontynuowania pracy lub nauki (jedna dziesiąta);

4, 5 i 9 – jak wyżej, w połączeniu z obowiązkiem powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach (niecałe 9%);

4, 5 i 10 - obowiązek powstrzymywania się od nadużywania alkoholu, podjęcia lub kontynuowania pracy lub nauki oraz obowiązek przestrzegania porządku prawnego (ponad 8%);

4 - obowiązek podjęcia lub kontynuowania pracy lub nauki (7,5%); oraz

5 i 10 – obowiązek powstrzymania się od nadużywania alkoholu oraz obowiązek przestrzegania porządku prawnego (wyraźnie ponad 6%).

Należy dodać, że zakaz zbliżania się do określonej osoby (art. 8 ust. 3 ustawy) orzeczono w zaledwie jednej sprawie, co oznacza, że taka możliwość nie jest wykorzystywana.

10.2. Zmiana obowiązków

W trakcie odbywania kary w systemie dozoru elektronicznego obowiązki zmieniono tylko w czterech sprawach (na 239 spraw, w których orzeczono co najmniej jeden obowiązek – co stanowi zaledwie 1,7%). Może to świadczyć o trafności pod tym względem postanowień o udzieleniu zezwolenia na odbywanie kary w SDE, lecz także o braku należytej aktywności kuratorów sądowych (i, w następstwie tego, sądów).

11. Zmiany i naruszenia harmonogramu

11.1. Zmiana harmonogramu

Częściej natomiast zmieniano harmonogram wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego. Przynajmniej jedną zmianę wprowadzono w 82 przypadkach (na 316 spraw, w których skazani odbywali karę w takim systemie – co stanowi niemal 26%). Zmiany te wynikały bądź z podejmowania przez osoby odbywające karę w SDE zatrudnienia, bądź ze zmian godzin pracy. Najczęściej harmonogram zmieniał kurator, informując o tym sąd.

11.2. Naruszenie harmonogramu

Naruszenie harmonogramu jest natychmiast⁴³ sygnalizowane przez system elektroniczny, do którego mają dostęp sądy penitencjarne i kuratorzy. Jest to dostęp sieciowy, możliwy z każdego komputera, chroniony zakodowaną spersonalizowaną kartą dostępu. System umożliwia więc natychmiastową reakcję, np. zażądanie wyjaśnień poprzez zamontowany u skazanego telefon albo reakcję późniejszą, np. wyjaśnienie przez kuratora przyczyn po kilku przypadkach krótkotrwałego naruszenia harmonogramu⁴⁴.

Wśród 316 skazanych, którzy odbywali karę w systemie dozoru elektronicznego, 148, tj. aż 47% co najmniej raz naruszyło harmonogram w sposób istotny⁴⁵.

Wśród 316 skazanych, którzy odbywali karę w systemie dozoru elektronicznego, 47, tj. 15% naruszyło harmonogram co najmniej pięciokrotnie. W *Przykładach* przedstawiono sprawy, w których skazani naruszali harmonogram dozoru elektronicznego kilkunasto-, czy nawet kilkudziesięciokrotnie, bez reakcji w postaci

⁴³ System jest ustawiony tak, że ma dwa poziomy sygnalizacji. W przypadku naruszenia poważniejszego, poza uwidocznieniem tego na ekranie, włącza się alarm.

⁴⁴ P. Nasiłowski, rozmowa.

⁴⁵ Tj. inaczej niż przez bardzo krótki czas, np. jedną albo kilka minut.

uchylenia zezwolenia na odbywanie kary pozbawienia wolności w SDE, czy choćby wnioskowania o takie uchylenie lub podejmowania prób wyjaśnienia przyczyn.

12. Kontrolowanie skazanych i związane z tym środki

12.1. Częstotliwość informacji kuratorów o przebiegu wykonywania kary w SDE

Odnotowano, jak często kuratorzy informowali w treści swoich sprawozdań o przebiegu wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego. Przyjęto kategorie: „co najmniej raz na miesiąc”, „co najmniej raz na kwartał” oraz „rzadziej”. Należy zauważyć, że ma to odmienne znaczenie przy różnych okresach kar odbywanych w systemie DE. Inne podejście, które opierałoby się na ułamkach okresu odbywania kary, nie miałyby jednak sensu, gdyż musiałyby być następstwem przyjęcia błędnego przecież założenia, że skazani odbywający krótsze okresy kar powinni podlegać częstszej kontroli. Należy zatem pamiętać, że kategoria „co najmniej raz na miesiąc” może przy okresach krótszych, na przykład miesięcznych, oznaczać jedną tylko informację. Częstotliwość informacji przedstawiono w tabeli 28.

Tabela 28. Częstotliwość informacji kuratorów

<i>Częstotliwość informacji</i>	<i>Liczba spraw</i>	<i>Procent</i>
Co najmniej raz na miesiąc	196	62,4
Co najmniej raz na kwartał	60	19,1
Rzadziej	11	3,5
Całkowity brak informacji	45	14,2
Brak danych	4	0,8
<i>Ogółem</i>	<i>316</i>	<i>100</i>

Oczywiście, najbardziej niepokoi „całkowity brak informacji” – ponad 14%, jak również informacje rzadsze, niż odnotowywane raz na kwartał – 3,5%. Informacje składane „co najmniej raz na kwartał” – niemal jedna piąta – należy jednak chyba także uznać za zbyt rzadkie. Trzeba jednak pamiętać, że w wypadku dozoru elektronicznego czynności kuratora mogą być mniej częste niż w innych sytuacjach,

w których kurator sprawuje dozór. Wykorzystanie urządzeń technicznych pozwala przecież na zaoszczędzenie innych środków kontroli. Niepokojące są natomiast przypadki schematycznego powielania treści kolejnych sprawozdań kuratora – można wtedy odnieść wrażenie pewnego braku wnikliwości, choć, oczywiście, sposób odnotowywania przebiegu czynności i ich rezultatów nie musi świadczyć o rzeczywistej lepszej albo gorszej pracy.

Należy dodać, że według P. Nasiłowskiego⁴⁶, ponieważ wszystkie zdarzenia i czynności dotyczące osób odbywających karę w SDE są automatycznie odnotowywane w systemie elektronicznym, nie ma potrzeby odrębnego ich opisywania, jak również włączania do akt wydruków z systemu, często o znacznej objętości. Powodowałoby to mianowicie niepotrzebne dublowanie zapisów, często zbędnych, zwłaszcza gdy nie wydarzyło się nic ważnego. Wydaje się, że można się z tym zgodzić, z pewnymi jednak zastrzeżeniami. Wszystkie mianowicie zdarzenia i czynności istotne, jeśli chodzi zwłaszcza o ocenę, czy zgoda na odbywanie kary w systemie DE nie powinna jednak zostać cofnięta, jak również czy nie należy podjąć jakichś dodatkowych działań, powinny znaleźć odzwierciedlenie w aktach dozoru. Sąd (także ewentualnie odwoławczy) powinien mieć do nich dostęp bez konieczności przeszukiwania systemu informatycznego, co dotyczy zresztą również stron. Należy zatem, w razie potrzeby, włączać do akt odpowiednie wydruki lub opisy, załączając ewentualnie obszerniejsze dane na nośnikach elektronicznych. Byłoby to zresztą także istotne w kontekście oceny pracy kuratorów.

Niepokojące są także przypadki (przedstawione przykładowo w dalszej części opracowania) pozostawienia przez kuratora bez wykonania polecenia sądu wyjaśnienia przyczyn naruszenia przez skazanego harmonogramu wykonywania kary. Podobnie, muszą niepokoić przypadki braku domagania się w takich sytuacjach wyjaśnień przez sąd.

⁴⁶ P. Nasiłowski, rozmowa.

12.2. Orzekanie przez sąd co do uchylecia zezwolenia

W 49 sprawach na 316 (tj. 15,5%) sąd orzekał w kwestii uchylecia zezwolenia na odbywanie kary w systemie dozoru elektronicznego. W rezultacie zezwolenie uchylono w 39 sprawach, tj. ponad 12% wszystkich oraz niemal 80% spraw, w których orzeczenie w kwestii uchylecia zezwolenia zapadło.

Tak więc wobec ponad 12% skazanych, w których sprawach pierwotnie zapadło postanowienie pozytywne, zezwolenie uchylono.

12.3. Przyczyny uchylecia zezwolenia na odbywanie kary w SDE

Przyczyny uchylecia zezwolenia na odbywanie kary w systemie dozoru elektronicznego (na podstawie przepisów art. 28 lub art. 29 ustawy o SDE) przedstawiono w tabeli 29. Przyjęto następujące kategorie przyczyn: (1) naruszenie prawa; (2) popełnienie przestępstwa; (3) przyczyna powstała w trakcie przerwy w wykonywaniu kary; (4) tymczasowe aresztowanie; (5) osadzenie w zakładzie karnym; (6) niepowrót o porze wynikającej z harmonogramu; (7) niewykonanie obowiązku; (8) uchylanie się od orzeczonego środka; (9) naruszanie harmonogramu; oraz (10) inne.

Przyczyny (3) i (8) w ogóle nie wystąpiły. Przyczyny (1) i (6) nie wystąpiły odrębnie, nie ujęto ich więc w odrębnych wierszach tabeli.

Tabela 29. Przyczyny uchylecia zezwolenia na odbywanie kary w systemie DE

Przyczyna uchylecia zezwolenia	Liczba spraw	Procent
(2) Popełnienie przestępstwa	3	7,7
(4) Tymczasowe aresztowanie	1	2,6
(5) Osadzenie w zakładzie karnym	4	10,3
(7) Niewykonanie obowiązku	1	2,6
(9) Naruszanie harmonogramu	4	10,3
(10) Inne	14	35,4
1 i 7	1	2,6
1 i 9	1	2,6

2 i 7	1	2,6
6 i 9	1	2,6
7 i 9	2	5,1
1 i 10	1	2,6
1, 7 i 9	1	2,6
9 i 10	1	2,6
1, 2 i 10	1	2,6
6, 9 i 10	1	2,6
7, 9 i 10	1	2,6
Ogółem	39	100

Przyczyny fakultatywne (a jednocześnie ocenne), to niewykonanie obowiązku (7) i naruszenie harmonogramu (9). Pierwsza wystąpiła łącznie w siedmiu sprawach (18%), druga zaś w 12 (30,7%). W pozostałych przypadkach (przyczyny obligatoryjne) sąd nie miał wyboru.

12.4. Zdarzenia, które mogły spowodować uchylenie zezwolenia, ale nie spowodowały

W 25 sprawach spośród 277 (316 minus 39 tych, w których uchylono zezwolenie), tj. 9%, odnotowano zdarzenie, które mogło spowodować uchylenie zezwolenia, ale nie spowodowało. Odsetek ten, z uwagi na sędziowską swobodę oceny, nie jest niepokojący.

13. Zakończenie wykonywania kary w SDE, przyczyny niezakończenia

Odbywanie kary w systemie dozoru elektronicznego zakończyło się w 240 sprawach, tj. 75,94% - w ponad trzech czwartych. W innych sprawach bądź uchylono zezwolenie, bądź zachodziła inna przyczyna niezakończenia odbywania kary w omawianym systemie (warunkowe przedterminowe zwolnienie, itd.).

Przyczyny niezakończenia wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego przedstawiono w tabeli 30.

Tabela 30. Przyczyny niezakończenia wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego

<i>Przyczyna</i>	<i>Liczba spraw</i>	<i>Procent</i>
Uchylenie zezwolenia	39	51,3
Warunkowe przedterminowe zwolnienie	32	42,1
Inne	5	6,6
Ogółem	76	100

Najczęstszymi przyczynami były więc uchylenie zezwolenia na odbywanie kary w systemie dozoru elektronicznego oraz warunkowe przedterminowe zwolnienie skazanego. „Inne”, to przede wszystkim późniejsze odroczenie wykonania kary; w jednym przypadku skazany w kilka dni po uzyskaniu decyzji pozytywnej popełnił samobójstwo.

III. PRZYKŁADY SPRAW

1. Przykłady ilustrujące kwestie prawne i formalne

1. W sprawie V Kow 3632/12el Sądu Okręgowego w S., w której skazany za przestępstwo z art. 207 § 1 k.k. wnosił o udzielenie zezwolenia na odbycie 11,5 miesiąca (z 12 orzeczonych) kary pozbawienia wolności w SDE, sąd orzekł merytorycznie, odmawiając zezwolenia z uwagi na niewystarczalność SDE dla celów kary, gdyż jego zdaniem skazany - odbywając karę w tym systemie - zapewne nadal znęcałby się nad rodziną, pomimo że powinien był postępowanie umorzyć z uwagi na mający miejsce w sprawie brak zgody osób pełnoletnich, co wyklucza możliwość orzekania merytorycznego.

2. W sprawie VII Kow 2324/12/el Sądu Okręgowego w G., postępowanie zostało umorzone z uwagi na zarządzenie wykonania drugiej kary (art. 6 ust. 4 ustawy o SDE). O tej drugiej karze sąd dowiedział się, jak wynika z uzasadnienia, „z relacji kuratora, a pośrednio z karty karnej”.

3. W sprawie VI Kow 3237/12/el Sądu Okręgowego w Ł., wniosek złożył skazany na karę pięciu lat pozbawienia wolności. Sąd odmówił uwzględnienia wniosku, zamiast postępowanie umorzyć na podstawie przepisu art. 6 ust. 4 ustawy o SDE.

4. Podobne wątpliwości wywołało wydanie przez Sąd Okręgowy w N.S. w sprawie II Kow 383/12/el postanowienia o odmowie uwzględnienia wniosku. Podstawę orzeczenia stanowił wymiar wymierzonej kary, o której wykonywanie w SDE wnosił skazany. Była to kara 18 miesięcy pozbawienia wolności, a więc niespełniająca warunku określonego w art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy o SDE. Orzeczenie powinno zatem mieć postać umorzenia postępowania z powodu braku przesłanki do uwzględnienia wniosku.

5. Identycznie postąpił Sąd Okręgowy w S. w sprawie II Kow 673/12/el, odmawiając uwzględnienia wniosku z powodu przekroczenia przez kary z dwóch wyroków wymiaru 12 miesięcy, zamiast umorzyć postępowanie.

6. W sprawie VI Kow 2089/12/2I Sądu Okręgowego w L., sąd umorzył postępowanie z wniosku o udzielenie zezwolenia na odbywanie zastępczej kary pozbawienia wolności w SDE. Kara zastępcza, za karę ograniczenia wolności, została określona z powodu niewykonywania tej pierwszej, ale nie zarządzono jej wykonania. Sąd najpierw umorzył postępowanie SDE, następnie zaś zarządził wykonanie kary zastępczej. W ten sposób, w chwili orzekania o SDE zachodziła ujemna przesłanka i rzeczywiście postępowanie w tej kwestii należało umorzyć. Czy jednak sąd nie mógł zmienić kolejności, tj. zarządzić wykonanie kary zastępczej, a następnie rozważyć kwestię SDE?

2. Kwestie terminów i czasu postępowania

7. W sprawie V Kow 3512/12eI Sądu Okręgowego w S., w której skazany z art. 207 § 1 k.k. wnosił o udzielenie zezwolenia na odbycie pozostałych czterech z dziewięciu miesięcy kary pozbawienia wolności w SDE, postępowanie trwało ponad cztery miesiące i zostało umorzone, ponieważ skazany „odbył całą karę”.

8. W sprawie IV Kow 1578/12/eI Sądu Okręgowego w O., postępowanie SDE dotyczyło wykonania pozostałych do odbycia dwóch miesięcy kary pozbawienia wolności, trwało zaś niemal owe dwa miesiące. Odmówiono uwzględnienia wniosku z uwagi na niecelowość wykonywania w SDE pozostałych sześciu dni kary.

9. W sprawie III Kow 258/12 el Sądu Okręgowego w R., postępowanie o SDE, dotyczące kary 10 miesięcy pozbawienia wolności, trwało ponad siedem miesięcy. W czasie tego postępowania zarządzono wykonanie drugiej kary, tak że ich suma przewyższała rok. Postępowanie zostało z tego powodu umorzone.

10. Przed Sądem Okręgowym w K. w sprawie III Kow 2976/12/eI przez 56 dni prowadzone było postępowanie z wniosku obrońcy skazanego za czyn z art. 270 § 1 k.k., właśnie rozpoczynającego odbywanie kary 2 miesięcy pozbawienia wolności, której wykonanie pierwotnie zawieszono, a następnie zarządził jej wykonanie. W dniu orzekania sąd umorzył postępowanie z powodu odbycia kary w całości.

3. Czynności kuratora sądowego

11. W sprawie III Kow 1939/12/el, Sąd Okręgowy w E. uwzględnił wniosek skazanego za czyn z art. 178a § 2 k.k. wyrażając zgodę na odbycie pozostałych pięciu miesięcy kary zastępczej w SDE i zobowiązując go na podstawie przepisu art. 72 k.k. do podjęcia pracy, powstrzymywania się od nadużywania alkoholu oraz przestrzegania porządku prawnego. W sprawie tej sposób wykonywania dozoru kuratora wywołuje poważne wątpliwości. W aktach znajdują się cztery notatki o bezpośrednich kontaktach kuratora ze skazanym w miejscu jego zamieszania, wyznaczonym przez sąd na odbywanie kary. Wszystkie przeprowadzono w godzinach, w których skazany powinien przebywać w miejscu zatrudnienia. Każdorazowo kurator zastawał na miejscu skazanego, który przy pierwszym kontakcie wskazał miejsce rzekomej pracy, a przy drugim i kolejnych wyjaśnił, że pracę utracił. Kurator nie sprawdził tej okoliczności, nie motywował do poszukiwania pracy i nie wskazywał informacji pomocnych w jej uzyskaniu. Ponadto, brak jakiegokolwiek informacji o kontroli przez kuratora obowiązków nałożonych na skazanego. W trakcie wykonywania dozoru sąd nie był informowany o nieprzestrzeganiu przez skazanego obowiązków nałożonych w orzeczeniu. Kara została następnie uznana za odbytą.

12. Wyjątkowo nikłą aktywność wykazał kurator sądowy podczas dozoru w sprawie III Kow 2008/12/el. Sądu Okręgowego w E. Skazany miał do odbycia w SDE dwanaście miesięcy pozbawienia wolności za przestępstwo z art. 278 § 1 k.k. (pierwotnie orzeczonej z warunkowym zawieszeniem wykonania). Orzekając o uwzględnieniu wniosku o SDE, sąd zobowiązał skazanego do informowania o przebiegu próby, podjęcia pracy oraz powstrzymania się od przebywania w środowiskach osób zdemoralizowanych i nadużywających alkohol. Skazany podczas dozoru został zatrzymany przez policję, naruszał harmonogram wielokrotnie, w tym w wielu wypadkach przez kilka godzin, tłumacząc to awarią sprzętu, co zostało przez upoważniony podmiot dozoru wykluczone. Tylko dwukrotnie na kilkadziesiąt naruszeń przedstawił zaświadczenia lekarskie. Kurator sporządzał raz w miesiącu lakoniczne notatki o bardzo podobnej treści, że dozór jest realizowany. Nie zawierały one jednak jakiegokolwiek informacji o wykonywaniu przez skazanego nałożonych przez sąd obowiązków, w tym czy podjął pracę lub jakie

w tym kierunku czyni starania, i w jakich środowiskach przebywa. Brakowało w notatkach wyjaśnienia przyczyn wielokrotnych naruszeń harmonogramu. Kara została uznana za wykonaną - nie złożono wniosku o uchylenie zezwolenia na SDE i sąd nie rozważał tego z własnej inicjatywy.

13. Całkowicie odmienne wrażenie sprawił dozór i sposób jego dokumentowania w sprawie tego samego sądu Nr III Kow 3879/12/el. Kurator przedstawiał sposoby kontroli nałożonych na skazanego obowiązków, a z powodu ich niewykonywania i naruszania harmonogramu przez skazanego wystąpił z wnioskiem o odwołanie zezwolenia na SDE, co nastąpiło po pięciu z ośmiu miesięcy na jakie SDE został orzeczony.

14. Prawidłowe prowadzenie dozoru miało też bezpośredni wpływ na pozytywne zakończenie SDE w innej sprawie tegoż sądu, nr III Kow 2944/12/el, wykonywanego właściwie przez 10 miesięcy. Kurator nie tylko kontrolował realizację obowiązków skazanego, ale także skrupulatnie sprawdzał nieliczne przypadki naruszenia harmonogramu.

15. W sprawie VIII Kow 1571/12/el Sąd Okręgowy dla W.-P. uwzględnił wniosek o wykonanie w SDE kary 6 miesięcy pozbawienia wolności za czyn z art. 177 § 1 k.k. (pierwotnie wykonanie kary warunkowo zawieszono). Na skazanego nie nałożono żadnych obowiązków. SDE został pozytywnie zakończony, a kara uznana za odbytą, mimo, że w trakcie jej odbywania w SDE skazany 18 razy naruszył harmonogram, w tym czterokrotnie ponad godzinę. Kurator nie wykonywał poleceń sądu żądającego wyjaśnienia przyczyn naruszeń. Zaledwie w trzech wypadkach jako usprawiedliwiający wskazał tłumaczenie skazanego, który tylko jeden raz okazał kuratorowi poświadczenie wizyty u stomatologa (na co zresztą powinien uzyskać wcześniej zgodę).

16. Podobny sposób wykonywania dozoru wynikał z akt sprawy VIII Kow 3596/12/el Sądu Okręgowego w K. Kurator poprzestawał mianowicie na przyjmowaniu od skazanego wyrazów zdumienia informacjami o naruszeniu harmonogramu. Próbował go indagować tylko dwa razy, mimo wielokroć większej liczby naruszeń. Także w tej sprawie SDE został pomyślnie zakończony i nie

podejmowano żadnej inicjatywy w kierunku uchylecia zezwolenia na jego zastosowanie.

17. Kolejny, często spotykany w trakcie badania przykład dozoru kuratora zwracający uwagę minimalizmem i brakiem zaangażowania, napotkano w aktach sprawy Nr III Kow 1385/12/el Sądu Okręgowego w K. Sąd zastosował SDE na 4,5 miesiąca, pozostałe z sześciu miesięcy kary pozbawienia wolności, orzeczonej wobec skazanego za czyn z art. 178a § 4 k.k.. Skazany został zobowiązany do podjęcia pracy i powstrzymywania się od nadużywania alkoholu. Obszerne pod względem objętości akta dozoru zawierały wielokrotne kopie dokumentów procesowych lecz, mimo ponad czterdziestu naruszeń harmonogramu przez skazanego, żadnych dowodów aktywności kuratora. O wykonywaniu dozoru zaświadczały jedynie notatka o odbyciu pierwszej – inicjującej ten dozór – rozmowy ze skazanym, notatka o odbyciu przez sąd posiedzenia w przedmiocie warunkowego przedterminowego zwolnienia, którego odmówiono z powodu przekazywanych przez podmiot dozoru informacji o naruszeniach harmonogramu i pismo przekazujące akta dozoru jako zakończonego po dniu końca odbywania kary.

18. Także bez jakiegokolwiek reakcji kuratora i wniosku z jego strony, a także bez próby wyjaśnienia przyczyn, przebiegło kilkadziesiąt naruszeń harmonogramu w czasie 109 dni odbywania kary w SDE w sprawie III Kow 695/12/el Sądu Okręgowego w S. Po upływie jej czasu, karę uznano po prostu za odbytą.

19. Szczególnie drastyczne, pozbawione jakiegokolwiek reakcji kuratora, kilkudziesięciokrotne naruszenie harmonogramu ujawniono w sprawie V Kow 339/12/el Sądu Okręgowego w W. Podczas 7,5 miesiąca odbywania kary sąd nie odwołał zgody na SDE, ponieważ upoważniony podmiot dozoru nie był w stanie jednoznacznie stwierdzić, że naruszenia nie miały związku z zaburzeniami zasięgu sieci. Sąd nie uwzględnił faktu, że wielokrotnie telefon był odbierany przez matkę skazanego, która wyjaśniała, że jest on nieobecny choć – zgodnie z harmonogramem – powinien przebywać na miejscu. Kurator nie był obecny na posiedzeniu sądu, mimo że wcześniej był przez sąd wielokrotnie zobowiązany do wyjaśnienia powodów naruszeń harmonogramu przez skazanego.

20. Podobnie należy odnieść się do sposobu wykonywania przez kuratora dozoru w sprawie V Kow 328/12/el tego samego sądu. Kurator sporządził jedynie notatkę sumaryczną o naruszeniach (na podstawie danych upoważnionego podmiotu dozoru) i przytoczył wyjaśnienia, jakie skazany składał temu podmiotowi. Kara została uznana za odbytą, a akta dozoru przekazane i przyjęte bez uwag.

21. W sprawie IV Kow 2193/12/el Sądu Okręgowego w J.G., skazany za przestępstwo z art. 209 § 1 k.k. (niealimentacja) uzasadnił swój wniosek chęcią pracy i płacenia alimentów. Sąd wyraził zgodę na SDE, nakładając jednocześnie na podstawie przepisu art. 72 k.k. aż pięć obowiązków, w tym obowiązek łożenia na utrzymanie innej osoby. Choć w trakcie SDE skazany nieregularnie przekazywał alimenty, nie spotkało się to z żadną reakcją – ani kuratora, ani sądu.

22. W sprawie III Kow 1116/12/el Sądu Okręgowego w P.T., skazany z art. 226 § 1 k.k. odbywał karę w SDE, mając orzeczony obowiązek powstrzymywania się od nadużywania alkoholu. W trakcie SDE pobił się z bratem będąc nietrzeźwym (interweniowała policja), co nie wywołało reakcji w postaci wniosku o uchylenie zezwolenia (i zezwolenie nie zostało uchylone). W aktach brakuje też wyjaśnienia przyczyn i oceny tego incydentu, co mogłoby przecież stanowić, w pewnych okolicznościach, uzasadnienie braku reakcji.

23. W sprawie III Kow 905/12el Sądu Okręgowego w S., skazany z art. 209 § 1 k.k., wobec którego nałożono między innymi obowiązek powstrzymywania się od nadużywania alkoholu, odbywający karę skazany naruszył harmonogram swoją dwunastogodzinną nieobecnością. Wyjaśnił, że pracował u kogoś, a potem się upił i nie mógł wrócić do domu, bo był pijany. Kurator nie złożył wniosku o uchylenie zezwolenia na SDE (i sąd w tej kwestii nie orzekał). W aktach brakowało także wyjaśnienia tego braku reakcji.

24. W sprawie III Kow 880/12el Sądu Okręgowego w S., skazany z art. 178a § 1 k.k. odbywając karę w SDE, uczestniczył w kolizji drogowej prowadząc motocykl bez wymaganych uprawnień i pod wpływem alkoholu. Kurator nie złożył wniosku o uchylenie zezwolenia na SDE (i sąd w tej kwestii nie orzekał). W aktach brakowało wyjaśnienia tego braku reakcji.

25. W sprawie III Kow 1392/12 Sądu Okręgowego w Z., skazany z art. 178a § 2 k.k., który zgodnie z harmonogramem miał uczęszczać do szkoły, praktycznie w niej nie bywał, wyciągając tylko innych uczniów na wagary. Kurator dowiedział się o tym w szkole, jednak nie złożył wniosku o uchylenie zezwolenia na SDE (i sąd w tej kwestii nie orzekał). Skazany odbył karę w SDE.

4. Sądy

26. W sprawie VIII Kow 1849/12/el Sądu Okręgowego dla W.-P., skazanemu z art. 178a § 2 k.k. (obecnie wykroczenie) odmówiono uwzględnienia wniosku o odbycie dwóch miesięcy kary pozbawienia wolności w SDE, ponieważ w zakładzie karnym (do którego trafił już po złożeniu wniosku – postępowanie trwało aż ponad 80 dni) „zachowywał się przeciętnie i niczym się nie wyróżniał, brakowało pozytywnych czynników...”. Pomijając już fakt względnie krótkiego osadzenia w zakładzie, a tym samym możliwości wykazania się jakimiś postępami w resocjalizacji, sąd nie uwzględnił faktu, że brakowało również „czynników negatywnych”. Skazany był – oczywiście poza wyrokiem, którego dotyczył wniosek – niekarany, wywiad zaś kuratora miał wymowę neutralną. Wydaje się, że z uwagi na małą wagę przestępstwa, które skazany popełnił, krótki czas całej (a następnie pozostałej do odbycia) kary, oraz brak negatywnej opinii, skazany był chyba idealnym kandydatem do odbywania kary w SDE.

27. W sprawie 2088/12/el Sądu Okręgowego w L., skazanemu z art. 207 § 1 k.k. odmówiono uwzględnienia wniosku o odbycie dwunastu miesięcy kary pozbawienia wolności w SDE, ponieważ jego kara została odwieszona, co świadczy o „lekceważeniu porządku prawnego i obowiązków”. Warto dodać, że postanowienie to, jako jedno z nielicznych, zapadło w ustawowym terminie 14 dni. Skazany był – poza wyrokiem, którego dotyczył wniosek – niekarany, wywiad zaś kuratora miał wydźwięk neutralny. Skazany zaskarżył to postanowienie, jednak sąd apelacyjny utrzymał je w mocy. Należy zauważyć, że taki tok rozumowania prowadziłby do odmów uwzględnienia wniosku we wszystkich przypadkach, w których nastąpiło odwieszenie kary – a przecież ustawodawca nie wyłączył tych przypadków z tych, w których możliwe jest odbywanie kary w SDE.

28. Niemal identyczna sytuacja miała miejsce w sprawie VI Kow 2139/12/el, tego samego Sądu Okręgowego w L. Skazanemu z art. 207 § 1 k.k. odmówiono mianowicie uwzględnienia wniosku o odbycie dwunastu miesięcy kary pozbawienia wolności w SDE, ponieważ jego kara została odwieszona, co świadczyło o tym, że nie skorzystał z szansy jaką dawało zawieszenie kary. Sąd dodał, że skazany, przebywając w zakładzie karnym nie zasłużył na nagrody. Również w tym wypadku skazany był – poza wyrokiem, którego dotyczył wniosek – niekarany, opinia zaś kuratora była nawet pozytywna. Także i to postanowienie zapadło, jako jedno z nielicznych, w ustawowym terminie 14 dni.

29. Podobnie, do Sądu Okręgowego w B. wpłynął wniosek o SDE złożony przez 28-letniego mężczyznę, skazanego za jazdę rowerem w stanie nietrzeźwości na karę 8 miesięcy ograniczenia wolności, której warunków nie wykonał. Karę tę zamieniono zatem na grzywnę. Ponieważ grzywna nie została zapłacona, zamieniono ją na karę zastępczą 120 dni pozbawienia wolności. Skazany nie był ani wcześniej, ani później karany. Wniosek o SDE złożył z wolności, gdy otrzymał wezwanie do odbycia kary zastępczej. Załączony wywiad kuratora wskazywał, że skazany nie miał dobrej opinii, przede wszystkim z powodu nadużywania alkoholu. Sąd w sprawie Nr V Kow 2476/12/el odmówił uwzględnienia wniosku skazanego, wskazując na jego niepoprawność, wynikającą z lekceważenia dwóch orzeczeń umożliwiających odbycie kary na wolności. Skazany nie zaskarżył tego postanowienia. W innej sprawie – V Kow 2789/12/el – w bardzo zbliżonych okolicznościach, przy znacznie krótszej karze zastępczej do odbycia za takie samo przestępstwo, ten sam sąd orzekł podobnie i przy podobnych motywach.

30. W sprawie III Kow 805/12/el Sądu Okręgowego w P.T., odmówiono uwzględnienia wniosku o odbycie czterech pozostałych do odbycia miesięcy kary (z sześciu), powołując się na niewystarczalność do celów kary, co wynikało tylko z „przeciętnego zachowania w zakładzie karnym”. Wywiad kuratora nie został przeprowadzony. Sprawa ta nie jest jednoznaczna – skazany za przestępstwo z art. 288 § 1 był uprzednio dwukrotnie karany i jeszcze raz po złożeniu wniosku. Należy jednak stwierdzić, że „przeciętne zachowanie” nie może chyba stanowić jedynej przyczyny odmowy, choćby dlatego, że trzy inne skazania byłyby przyczyną lepszą.

31. W sprawie III Kow 353/12/el Sądu Okręgowego w L., skazany z art. 278 § 1 k.k., co do którego w postępowaniu o SDE kurator przedstawił opinię zdecydowanie negatywną (pomimo której SDE przyznano), odbywając karę w SDE, wielokrotnie naruszał harmonogram. Z tego powodu kurator wniósł o uchycenie zezwolenia na odbywanie kary w SDE. Sąd nie przychylił się do jego wniosku stwierdzając, że nie wiadomo, czy te naruszenia wynikły z winy skazanego, a wątpliwości należy przecież tłumaczyć na jego korzyść.

32. W sprawie V Kow 1662/12el Sądu Okręgowego w Ś., skazany z art. 207 § 1 k.k. odbywał karę w SDE, mając orzeczony między innymi obowiązek powstrzymywania się od nadużywania alkoholu. W stanie nietrzeźwym awanturował się i wypowiadał groźby karalne, a ponadto, również w stanie nietrzeźwości prowadził motocykl. Kurator złożył wniosek o uchycenie zezwolenia na odbywanie kary w SDE, a następnie w sprawie nic się nie działo. Sąd nie orzekał w kwestii wniosku kuratora, a wykonywanie kary w SDE zostało zakończone w przewidzianym terminie.

33. W sprawie V Kow 1803/12el Sądu Okręgowego w Ś., sąd, wbrew opinii kuratora, zezwolił na odbycie kary w SDE skazanemu za czyn z art. 207 § 1 k.k., wskazując między innymi, że nie był on uprzednio karany oraz że zamieszkała z nim dorosła osoba (żona, nad którą się znęcał) wyraziła zgodę na wykonywanie kary w tym systemie. Sąd stwierdził, że „wydaje się, że stosunki między nimi (tj. skazanym i jego żoną) są prawidłowe”. Z uwagi na alkoholizm skazanego, sąd nałożył na niego, między innymi, obowiązek powstrzymywania się od nadużywania alkoholu. Na postanowienie to złożył zażalenie prokurator, wskazując między innymi, że już po wyroku skazującym, a przed doprowadzeniem do aresztu, skazany nadużywał alkoholu, zachowywał się agresywnie, nie wykazał zainteresowania leczeniem odwykowym oraz nie reagował na pouczenia kuratora. Sąd apelacyjny utrzymał w mocy zaskarżone postanowienie, wskazując przede wszystkim fakt wyrażenia zgody przez osobę dorosłą – pokrzywdzoną oraz stwierdzając, że „Prawidłowy przebieg odbywania przez ... (skazanego) kary w tym systemie gwarantują obowiązki nałożone na skazanego w trybie art. 8 ust. 1 ustawy ... (o SDE)”. Już dwa tygodnie po wydaniu przez sąd apelacyjny tego postanowienia, sąd okręgowy uchylił zezwolenie na odbywanie kary w systemie SDE. Jak wynika z uzasadnienia tego orzeczenia, „skazany opuścił areszt śledczy w ... i natychmiast wprawił się w stan upojenia alkoholowego. Wrócił do domu w porze nocnej i wywołał awanturę domową,

która została zakończona interwencją policji. Skazany uciekł z miejsca zdarzenia. Upoważniony podmiot dozoru ... nie zdołał nawiązać ze skazanym kontaktu w celu uzgodnienia terminu założenia urządzeń monitorujących”. Ponadto „skazany stawiał się ... przed sądem okręgowym celem wyjaśnienia okoliczności zdarzenia. Skazany znajdował się w stanie nietrzeźwości ...”.

34. O potrzebie szczególnej wnikliwości przy dokumentowaniu stanu sprawy i przygotowywaniu materiałów do orzekania o SDE świadczy przebieg postępowania w sprawie VI Kow 2515/12/el. Sądu Okręgowego w G. Z wnioskiem wystąpił obrońca skazanego na 10 miesięcy bezwzględnej kary pozbawienia wolności za czyn z art. 244 k.k., 50-letniego mężczyzny, skazywanego kilkakrotnie na kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania. Sąd nie zwrócił się do właściwych sądów o wskazanie, czy zapadły postanowienia w przedmiocie wykonania orzeczonych przez nie kar (jak czynił w kilku innych sprawach). Po kilku miesiącach odbywania kary w SDE nastąpiło odwołanie zezwolenia z powodu zarządzenia wykonania innej kary pozbawienia wolności (art. 28 ust. 1 pkt 3 ustawy).

35. Zaskakująco orzekał Sąd Okręgowy w P. w sprawie V Kow 7849/12/el. Po pozostawieniu bez rozpoznania wniosku skazanego o SDE w stosunku do kary czterech miesięcy pozbawienia wolności za czyn z art. 244a § 1 k.k. z powodu braku toalety w zasięgu GPS, skazany złożył skargę informując, że, pouczone, kupił toaletę przenośną i prosi o zmianę stanowiska sądu. Sąd zlecił uprawnionemu podmiotowi dozoru ponowną kontrolę możliwości technicznych odbywania SDE. Podmiot dozoru po wykonaniu tej kontroli wskazał, że istnieje potrzeba zobowiązania skazanego do korzystania z toalety przenośnej. Pomimo to sąd wydał ponownie zarządzenie o pozostawieniu bez rozpoznania wniosku skazanego, z uwagi na brak toalety w zasięgu GPS.

36. Budzące niepokój są luki w materiale dokumentacyjnym w innej ze spraw tego samego Sądu Okręgowego w P. Z treści złożonego w niej wniosku wynika, że w trakcie jego składania skazany odbywał karę 4 miesięcy pozbawienia wolności z wyroku późniejszego niż wyrok orzekający karę 3 miesięcy pozbawienia wolności objętą wnioskiem. W aktach brak wzmianki na ten temat. Nie zawiera jej także uzasadnienie orzeczenia uwzględniającego wniosek. Nie ma wywiadu kuratora,

a akta dozoru, poza informacją że został wyznaczony kurator, nie zawierają żadnych innych informacji.

37. W innej sprawie tego samego Sądu Okręgowego w P. kurator wyraził zgodę na zmianę harmonogramu celem umożliwienia skazanemu, zgodnie z jego wnioskiem, wykonywania pracy użytecznej społecznie, stanowiącej element kary ograniczenia wolności w innej sprawie - co doprowadziło do faktycznego jednoczesnego odbywania dwóch kar: jednej pozbawienia wolności i drugiej, jej ograniczenia. Reakcji sądu nie było. Nastąpiła ona dopiero po osadzeniu skazanego do odbycia innej kary zastępczej, o której wcześniej brakowało informacji. Sąd zareagował wtedy odwołaniem zezwolenia na SDE.

38. W sprawie III Kow 915/12/el przed Sądem Okręgowym w S. skazany cofnął wniosek złożony przez dyrektora zakładu karnego po poinformowaniu go na posiedzeniu, że została wprowadzona do wykonania kara 1 roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności, która nie może być wykonywana w ramach SDE. Sąd umorzył postępowanie z powodu cofnięcia wniosku, którego skazany nie mógł dokonać, zamiast z powodu przekroczenia przez karę wymiaru 12 miesięcy.

39. W sprawie III Kow 742/12/el Sądu Okręgowego w T, skazany z art. 58 ust. 2 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii uzyskał zezwolenie na odbywanie kary w SDE. Na podstawie przepisu art. 72 k.k. sąd nałożył na niego obowiązek powstrzymywania się od nadużywania alkoholu, nie nałożył natomiast obowiązku powstrzymywania się od używania środków odurzających.

5. obrońcy

40. W sprawie VII Kow 2394/12/el Sądu Okręgowego w G., wniosek o SDE złożył obrońca kobiety skazanej za wykroczenie. Postępowanie oczywiście zostało umorzone.

41. Za równie nietrafne uznać należy działanie obrońcy w sprawie III Kow 1263/12el Sądu Okręgowego w P. Złożył on mianowicie wniosek o zastosowanie SDE jako obrońca skazanego na 10 miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania tej kary. Do chwili złożenia wniosku kara nie została

wprowadzona do wykonania (postanowienie o zarządzeniu wykonania kary zostało zaskarżone). Nie nastąpiło to także w czasie postępowania o zastosowanie SDE. Na posiedzeniu prokurator złożył więc wniosek o umorzenie postępowania z powodu niewprowadzenia kary do wykonania. obrońca pozostawił wniosek do decyzji sądu. Sąd z oczywistych powodów umorzył postępowanie.

42. Z kolei w sprawie V Kow 8062/12/el Sądu Okręgowego w P., obrońca przed złożeniem wniosku nie zorientował się, że jego klient nie może się ubiegać o SDE, ponieważ ma do odbycia kary z dwóch wyroków, nie podlegające połączeniu: jedną w wymiarze ośmiu miesięcy, a drugą sześciu, co - z oczywistych powodów - musiało spowodować umorzenie postępowania.

6. Inne

43. W sprawie IV Kow 2256/12/el Sądu Okręgowego w O, postępowanie zostało umorzone, ponieważ skazany cofnął wniosek uzasadniając to tym, że nie może udostępnić mieszkania do sprawdzenia warunków, gdyż mieszaka sam, a klucze są w magazynie zakładu karnego. Czy tej trudności nie można było przezwyciężyć?

44. W sprawie VI Kow 4631/12/el Sądu Okręgowego w Ł. umorzono postępowanie o SDE z uwagi na „niemożność właściwego skalibrowania urządzeń”, ponieważ toaleta znajdowała się w odległości 10 metrów od domu. Czy tej trudności nie można było przezwyciężyć, np. poprzez kupno toalety przenośnej?

45. Sprawa III Kow 1735/12/el Sądu Okręgowego w K., zainicjowana złożonym z wolności wnioskiem 35-letniego mężczyzny skazanego za występki z art. 178a § 1 k.k. na karę 9 miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem, której wykonanie następnie zarządzono, była rozpoznawana kilkakrotnie. Pierwotnie sąd niesłusznie uznał, że skazany ma inną jeszcze karę do odbycia, co – z uwagi na łączny wymiar kar uniemożliwia zastosowanie SDE – i umorzył postępowanie. Po zażaleniu skazanego i uwzględnieniu przez Sąd Apelacyjny w Sz. jego racji z uwagi na fakt, że nie zarządzono wykonania tej drugiej kary, w ponownym rozpoznaniu Sąd Okręgowy w K. pozostawił wniosek bez rozpoznania, z uwagi na niski poziom sygnału GSM. Skarga złożona przez skazanego, który dokonał zakupu dodatkowej

anteny zwiększającej zasięg, spowodowała zlecenie przez sąd ponownej kontroli. Upoważniony podmiot dozorujący nie stwierdził jednak poprawy sygnału GSM i Sąd Okręgowy w K. nie zmienił zarządzenia o pozostawieniu wniosku bez rozpoznania.

46. W żadnej ze spraw nadesłanych do badania przez Sąd Okręgowy w P. nie natknięto się na wywiad. Dotyczyło to zresztą także kilku innych sądów, w których aktach nie było wywiadów o skazanych. W sprawie V Kow 6619/12/el wymienionego Sądu w P. wywiad kuratora byłby niewątpliwie pomocny jako źródło informacji o skazanym. Skazany we wniosku sugerował istotną zmianę swego postępowania wnosząc o potwierdzenie tego drogą wywiadu, co jednak nie nastąpiło.

IV. PODSUMOWANIE, WNIOSKI I UWAGI KOŃCOWE

1. Podsumowanie

W podsumowaniu przedstawiono pokrótce wyniki całego badania, nie wychodząc poza konstatacje zawarte w odpowiednich miejscach w tekście.

- Wnioski o SDE złożono wobec niemal 95% mężczyzn i nieco ponad 5% kobiet. Udział kobiet jest tym samym nieznacznie większy, niż w populacji skazanych odbywających karę pozbawienia wolności, w tym w wymiarze do roku.
- Wśród skazanych przeważały osoby młode i względnie młode.
- Z miast pochodziło niemal dwie trzecie skazanych, a ze wsi niecała jedna trzecia.
- Aż ponad 65% wszystkich czynów popełnionych przez skazanych (orzeczenia, których dotyczyły wnioski) można zaliczyć do trzech następujących grup:
 - przestępstwa prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości – poniżej jednej trzeciej wszystkich;
 - przestępstwa przeciwko mieniu (kradzież, kradzież z włamaniem, oszustwo i zniszczenie rzeczy) – powyżej jednej piątej;
 - przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece (znęcanie się i niealimentacja) – 14%.
- Wnioski są składane przede wszystkim przez skazanych (niekiedy reprezentowanych przez obrońców). Ponadto, istotny jest udział wniosków dyrektorów zakładów karnych. Pozostałe podmioty uprawnione nie są pod tym względem aktywne.

- W zdecydowanej większości spraw wniosek złożono po raz pierwszy. Tym samym, wnioski ponowne należały do rzadkości.
- Większość wniosków złożono, gdy skazany przebywał już w zakładzie karnym; nieco mniej dotyczyło osób przebywających na wolności.
- Zdecydowana większość wniosków dotyczyła kar wymierzonych - kar zastępczych wyraźnie mniej, choć nie ma tu istotnej statystycznej zależności między treścią rozstrzygnięcia a od tego, czy dotyczyło kary wymierzonej, czy zastępczej.
- Wśród kar, których dotyczyły wnioski, było ponad dwukrotnie więcej tych odwieszonych, niż wymierzonych bez zawieszenia ich wykonania.
- W uzasadnieniach wniosków najczęściej powoływano się na chęć pomocy rodzinie i na inne, lecz związane z tym kwestie.
- Osób uprzednio karanych co najmniej raz była niemal połowa. Wśród nich odnotowano najwięcej skazanych jednokrotnie, mniej zaś dwukrotnie i więcej. Dość istotny jednak był udział osób skazanych uprzednio nawet więcej niż pięciokrotnie.
- Ponad jedną czwartą skazanych sądy ukarały co najmniej raz już po złożeniu wniosku o odbycie kary w SDE. Zdarzały się przypadki, w których wyrok skazujący zapadł – w czasie od złożenia wniosku do zapadnięcia orzeczenia - dwu-, trzy-, a nawet 4-krotnie. Recydywa natomiast (w rozumieniu przepisów art. 64 k.k.) była rzadka.
- W dopuszczalnym ustawą zakresie (do roku), kar od powyżej 6 miesięcy do roku pozbawienia wolności było nieco więcej, niż tych do 6 miesięcy.
- Rozkład czasów kar pozostałych do odbycia jest mniej więcej równy, co oznacza, że składano wnioski mniej więcej tak samo często, kiedy do odbycia pozostawało mniej, jak i więcej kary.
- W ogromnej większości spraw czternastodniowy termin na wydanie postanowienia nie jest dotrzymywany.

- Zdecydowanie najczęściej postępowanie trwa od powyżej dwóch tygodni do dwóch miesięcy. Zdarzają się również postępowania bardzo długotrwałe, prowadzone powyżej trzech miesięcy, choć są one nieliczne. W dwóch przypadkach postępowanie trwało aż powyżej siedmiu miesięcy.
- Wywiad kuratora przeprowadzono w trzech czwartych wszystkich spraw. Wywiadów pozytywnych było ponad dwukrotnie więcej, niż negatywnych. Zwraca uwagę znaczny udział wywiadów o wymowie neutralnej.
- Choć sądy uwzględniały wnioski ponad dwukrotnie częściej niż odmawiały tego uwzględnienia, ogół rozstrzygnięć negatywnych (z umorzeniami i przypadkami pozostawienia wniosku bez rozpoznania) zdecydowanie przewyższa ogół pozytywnych.
- Zaskarżono więcej niż jedną dziesiątą ogółu rozstrzygnięć. Niemal wszystkie zostały zaskarżone przez skazanego lub jego obrońcę. Przeważająca większość postanowień została przez sąd odwoławczy utrzymana w mocy. Spośród nielicznych przypadków, w których sąd odwoławczy przekazał sprawę do ponownego rozpoznania, działający ponownie sąd pierwszej instancji tylko dwukrotnie przychylił się do wniosku o odbycie kary w systemie dozoru elektronicznego, jednokrotnie odmówił uwzględnienia wniosku oraz również jednokrotnie umorzył postępowanie i w jednym przypadku pozostawił wniosek bez rozpoznania. Rozstrzygnięcie zostało więc zmienione na pozytywne tylko w dwóch sprawach. Wydaje się, że postępowanie odwoławcze w sprawach o zezwolenie na odbywanie kary w SDE cechowała – na pewno w niektórych przypadkach - pewna niechęć sądów odwoławczych do wzruszania zaskarżonych postanowień.
- Najczęstszą przyczyną rozstrzygnięcia negatywnego (umorzenia postępowania) był brak warunków technicznych. Przyczyny merytoryczne – niewystarczalność dla celów kary i demoralizacja skazanego (przyczyny odmowy) łącznie stanowiły podstawę negatywnego rozstrzygnięcia nieco rzadziej, niż brak warunków technicznych.

- W kontekście wskazanych wyżej przyczyn merytorycznych najczęściej wskazywano wielokrotną karalność skazanego, jego postawę, sposób życia itp.
- „Brak warunków technicznych” wynikał najczęściej z braku lub słabości sygnału GSM, następnie zaś z „braku dostępu do mieszkania / posesji”.
- Co do osób odbywających karę w SDE, co najmniej jeden dodatkowy obowiązek nałożono w ponad trzech czwartych spraw, w których zapadło takie pozytywne rozstrzygnięcie. Wyraźnie najczęściej stosowano obowiązek powstrzymywania się od nadużywania alkoholu. Są sądy nakładające z zasady obowiązki i inne, mniej liczne, w których obowiązków – niejako również z zasady – się nie nakłada.
- W trakcie odbywania kary w systemie dozoru elektronicznego obowiązki zmieniono w zaledwie czterech sprawach. Częściej zmieniano natomiast harmonogram wykonywania kary. Przynajmniej jedną zmianę wprowadzono w ponad jednej czwartej przypadków.
- Niemal połowa skazanych, którzy odbywali karę w systemie dozoru elektronicznego, co najmniej raz naruszyła harmonogram w sposób istotny, w tym 15% dopuściło się takiego naruszenia co najmniej pięciokrotnie. Zdarzały się też przypadki kilkudziesięciu naruszeń.
- W aż w bez mała jednej piątej spraw informacje kuratora o przebiegu SDE były składane rzadziej niż raz na kwartał albo wcale.
- W ponad 15% spraw sąd orzekł w kwestii uchylenia zezwolenia na odbywanie kary w systemie dozoru elektronicznego. Zezwolenie uchylono w większości tych przypadków, z różnych przyczyn, zarówno obligatoryjnych, jak i fakultatywnych.
- W niecałej jednej dziesiątej spraw odnotowano zdarzenie, które mogło spowodować uchylenie zezwolenia, ale nie spowodowało.
- Najczęstszymi przyczynami niezakończenia odbywania kary w SDE były uchylenie zezwolenia oraz warunkowe przedterminowe zwolnienie skazanego.

2. Wnioski

Wydaje się, że największym mankamentem orzekania w sprawach o zezwolenie na odbywanie kary w SDE jest – w przeważającej większości spraw - zbyt długi czas postępowania. Należy zatem postulować jego skracanie, poprzez zwiększanie sprawności działania sądów - choć jest to tylko częścią ogólnego problemu przewlekłości postępowań sądowych. Można także rozważyć urealnienie obecnie czternastodniowego terminu, poprzez wydłużenie go do np. miesiąca (termin dłuższy ale traktowany poważniej). Zachodzi jednak obawa, czy nie spowodowałoby to w praktyce dalszego wydłużenia czasu postępowań.

Trafność orzeczeń mogłoby natomiast zwiększyć częstsze sięganie do narzędzia poznawania skazanych, jakim jest wywiad kuratora. Trudno bowiem wytłumaczyć, dlaczego w mniej więcej jednej czwartej spraw rezygnuje się z tej możliwości.

Największą słabością wykonywania kary w SDE są niedostatki w pracy kuratorów sądowych. Powinni oni częściej interesować się skazanymi, a zwłaszcza częściej i dogłębniej badać przypadki naruszania harmonogramu – godzące przecież w samą istotę omawianego systemu – oraz na nie reagować⁴⁷.

Warto przy tym zauważyć, że byłoby celowe ujednoczenie zakresu informacji (ustalenie ich rodzajów) włączanych do akt dozorów kuratorskich. Tylko część tych danych trafia bowiem do akt w formie papierowych dokumentów, reszta zaś pozostaje tylko w systemie informatycznym. Dotyczy to m. in. informacji o sposobie wykonania przez kuratora poleceń sędziego penitencjarnego, a także o działaniach kuratora wyjaśniających nieprawidłowe zachowania skazanego podczas wykonywania kary w SDE. Znacząco ogranicza to wiedzę o skazanym, a przecież takie informacje powinny być dostępne dla wszystkich uczestników postępowania. Należy włączać do akt zwłaszcza informacje, z których wywodzi się jakieś konsekwencje, np. o naruszeniach harmonogramu będących podstawą wniosku o cofnięcie zezwolenia na wykonywanie kary w SDE.

⁴⁷ Być może reakcje kuratorów były częstsze, a tylko nie zamieszczano odpowiednich informacji w aktach, zadowolając się faktem automatycznego odnotowywania zdarzeń i czynności przez system elektroniczny.

Pewne rezerwy wykorzystania SDE kryją się w przyczynie negatywnych rozstrzygnięć, jaką są przeszkody techniczne. Problem ten zapewne sam się częściowo rozwiąże, wraz z rozszerzaniem zasięgu sieci GSM. W wielu jednak przypadkach trudności techniczne mogłyby być rozwiązywane większym tylko nakładem starań – poprzez dokładniejsze sprawdzanie, czy przeszkoda techniczna naprawdę nie może zostać usunięta. Tym bardziej, że trudności takie powodują w praktyce pewną – niechcianą przecież – dyskryminację osób z terenów wiejskich, jak również osób uboższych, nie posiadających na przykład stacjonarnego telefonu.

Nic nie stoi na przeszkodzie szerszemu nakładaniu dodatkowych obowiązków na osoby, które mają odbywać karę w SDE. Skazani ci i tak korzystają z dobrodziejstwa nieprzebywania w zakładzie karnym, a dodatkowe obowiązki nakłada się na nich dość przypadkowo. Zależy to bowiem mniej od merytorycznej potrzeby, bardziej zaś od tego, który akurat sąd orzekał w sprawie danego skazanego.

Dwa podmioty uprawnione – prokurator i kurator sądowy – praktycznie nie składają wniosków o SDE. Można postulować zmianę tego stanu rzeczy albo uznać, że przyznanie im w ustawie tych uprawnień było zbędne, ponieważ praktyka zweryfikowała negatywnie to rozwiązanie. Nic jednak nie stoi na przeszkodzie, by je pozostawić. Taki brak aktywności nie powoduje sam w sobie negatywnych konsekwencji.

3. Uwagi końcowe

Dozór elektroniczny został wprowadzony do polskiego prawa jako forma wykonywania - przy spełnieniu określonych w ustawie warunków - kary pozbawienia wolności. Stanowiło to swoisty eksperyment, realizowany początkowo z ograniczeniami terytorialnymi, następnie zaś na obszarze całego kraju. Niezależnie od wątpliwości natury konstytucyjnej (por. *Wprowadzenie*), eksperyment ten można uznać za udany. Pomimo niedoskonałości, które wskazano między innymi w niniejszym opracowaniu, okazało się przede wszystkim, że system dozoru elektronicznego może w naszych warunkach działać, a płynące z niego korzyści są bezsporne.

Nadszedł już czas, by zastanowić się nad pełnym wykorzystaniem omawianego systemu, z tym jednak, że należy postępować ostrożnie, usuwając najpierw wszelkie wady i niedoskonałości (w tym ujawnione w niniejszym opracowaniu), a dopiero potem rozszerzać działanie dozoru elektronicznego na inne obszary. Ponadto, oczywiście, będzie to możliwe tylko stopniowo, wraz ze wzrostem pojemności systemu.

Pierwszy z tych obszarów, to oczywiście wykorzystanie przewidzianych już w ustawie możliwości – zwiększenie liczb osób odbywających karę pozbawienia wolności w SDE (zbliżenie się do obecnej pojemności systemu, tj. 7 500 osób), orzekanie wobec skazanego zakazu zbliżania się do określonej osoby oraz obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych miejscach (art. 8 ust. 3 ustawy).

Następnie należy rozważyć wprowadzenie dozoru elektronicznego jako odrębnej kary, orzekanej przez sąd *meriti*. Kara ta mogłaby zastąpić, z jednej strony, część krótkoterminowych bezwzględnych kar pozbawienia wolności, z drugiej zaś – część kar pozbawienia wolności orzekanych w zawieszeniu, których skuteczność jest w wielu przypadkach wątpliwa⁴⁸. Nie ma też zresztą przeszkód, by sądy orzekały SDE zamiast niektórych kar ograniczenia wolności. Choć wiąże się to z dodatkowymi trudnościami (konieczność ustalenia przez sąd, czy kara ta może być wykonywana, z uwagi na kwestie techniczne i inne), korzyści byłyby ogromne.

Z pewnością warto się też zastanowić nad wprowadzeniem niejako dwustopniowego systemu odwieszania kary pozbawienia wolności. Sąd mógłby mianowicie (należy podkreślić, że fakultatywnie) – w razie konieczności zarządzenia wykonania kary - w pierwszej kolejności zarządzać wykonanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, a dopiero gdyby okazało się to niewystarczające, zarządzać zwykle wykonanie tej kary. Możliwość takiego łagodniejszego przejścia od groźby wykonania kary do realizacji tej groźby – jej wykonania, pozwoliłoby na bardziej elastyczne reagowanie w przypadkach, w których kara zawieszona okazuje się niewystarczająca.

⁴⁸ Por. *Efektywność warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności mierzona powrotnością do przestępstwa, praca zbiorowa, IWS 2012*

Wreszcie, co do postępowania karnego, system dozoru elektronicznego mógłby być z powodzeniem wykorzystywany jako środek zapobiegawczy, który w praktyce zastąpiłby, z jednej strony, część tymczasowych aresztowań, z drugiej zaś – dozorów policji.

To wszystko nie jest alternatywą dla traktowania SDE jako sposobu wykonywania, jak obecnie, kary pozbawienia wolności. Wydaje się jednak, że w razie wprowadzenia dozoru elektronicznego jako odrębnej kary, zakres jego wykorzystania „wykonawczego” należałoby nieco ograniczyć, np. eliminując możliwość zezwalania na SDE recydywistom (art. 64 § 1 k.k.) oraz osobom wielokrotnie karanym niebędącym jednak recydywistami w rozumieniu przepisów art. 64 k.k. – poprzez wprowadzenie do kodeksu karnego innej, dodatkowej definicji *sui generis* recydywy, do stosowania wyłącznie w kontekście SDE. Ponieważ mianowicie dozór ten mógłby zostać orzeczony jako odrębna kara, stosowanie go w innych wypadkach powinno być nieco węższe. Skoro bowiem sąd uznaje *in concreto*, że stosowniejsza jest jakaś inna niż SDE kara, którą przecież miałby do wyboru, wykonywanie w tym systemie, pomimo to, kary pozbawienia wolności powinno być bardziej ograniczone.

Oczywiście, takie szersze zastosowanie dozoru elektronicznego będzie możliwe dopiero po znacznym zwiększeniu pojemności omawianego systemu. W tym czasie, przeprowadzony „eksperyment” należy kontynuować poprzez udoskonalanie działania przyjętych już rozwiązań, w tym zwłaszcza poprzez usprawnianie procedury zezwalania na SDE oraz poprawę wykonywania kary w tym systemie, zwłaszcza poprzez zwiększanie jakości pracy kuratorów.

Również w tym czasie należy przeprowadzić debatę nad konkretnymi, szczegółowymi rozwiązaniami, które warto przyjąć.

4. Kilka uwag o projekcie Ministerstwa Sprawiedliwości

Wreszcie, warto w tym miejscu zasygnalizować, że w Ministerstwie Sprawiedliwości opracowano projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks Karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego oraz niektórych innych

ustaw⁴⁹. Proponuje się mianowicie dwie zasadnicze zmiany: po pierwsze, stosowanie SDE jako środka zabezpieczającego wobec osób skazanych na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej, popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych („skierowanie sprawy na kontrolowane leczenie ambulatoryjne” – art. 1 projektu ustawy, proponowane brzmienie art. 95a § 1 pkt 3 k.k.), po drugie zaś stosowanie SDE jako środka zapobiegawczego („areszt domowy” – art. 2 projektu ustawy, liczne projektowane przepisy).

Dokładne omówienie treści projektu nie mieści się w zakresie niniejszego opracowania i dlatego ograniczamy się tylko do pewnych uwag. Proponowane zmiany zasługują w zasadzie na aprobatę, jako kolejny krok w rozszerzaniu zastosowania systemu dozoru elektronicznego. Zwłaszcza „kontrolowane leczenie ambulatoryjne” – będące alternatywą „umieszczenia sprawcy w zakładzie zamkniętym” oraz „leczenia ambulatoryjnego” – może się przyczynić do szerszego korzystania z tego wariantu *quasi* wolnościowego. Co do nowego środka zapobiegawczego należy jednak zauważyć, że będzie on miał – w razie uchwalenia ustawy na podstawie omawianego projektu – pewną specyfikę wynikającą z ograniczeń, jakie się wiążą ze stosowaniem SDE. Przede wszystkim ów areszt domowy nie będzie stosowany przez sąd bezpośrednio. Zgodnie bowiem z treścią projektowanego art. 265a § 1 k.p.k. „areszt domowy stosuje się na wniosek oskarżonego, wobec którego jest stosowane tymczasowe aresztowanie”. Sąd stosowałby więc tymczasowe aresztowanie, a dopiero później oskarżony mógłby się ubiegać o zamianę tego środka na areszt domowy – tylko w razie istnienia ku temu warunków, w tym posiadania miejsca stałego pobytu i odpowiednich warunków mieszkaniowych. Jest to uzasadniane bezspornym faktem, że stosowanie takiego aresztu wymaga pewnej współpracy ze strony oskarżonego (s. 40-41 uzasadnienia). Stawia to jednak pod znakiem zapytania założony cel, jakim jest „przeciwdziałanie nazbyt częstemu sięganiu przez organy postępowania karnego po środek o charakterze izolacyjnym, jakim jest tymczasowe aresztowanie” (s. 37 uzasadnienia). Wydaje się, że przeciwnie: możliwość wnioskowania przez oskarżonego o areszt domowy może raczej skłaniać do częstszego stosowania

⁴⁹ Opublikowany wraz z uzasadnieniem na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości, ms.gov.pl.

tymczasowego aresztowania, co jest przecież warunkiem wstępnym zastosowania takiego aresztu. Jak w praktyce rozkładałyby się proporcje tymczasowe aresztowanie – areszt domowy, może się okazać dopiero w praktyce. Warto ponadto zauważyć, że z uwagi na ograniczenia techniczne – brak, jak na razie, możliwości udostępnienia systemu elektronicznego sądom rejonowym⁵⁰, wszelkie czynności wymagające wykorzystania tego systemu byłyby dokonywane poprzez sądy okręgowe. Jest to jednak tylko pewną niedogodnością, która w przyszłości zostanie zapewne usunięta.

⁵⁰ Areszt domowy stosowałyby sądy rejonowe (w postępowaniu przygotowawczym) oraz rejonowe i okręgowe w sądowym („sąd, przed którym sprawa się toczy”) – projektowany art. 265a § 3 k.p.k.

ZAŁĄCZNIK 1 – DOBÓR PRÓBY

1. Sprawozdanie z losowania próby

L.p.	Wyszczególnienie	Opis
1.	Nazwa badania	Wykonywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego
2.	Realizacja badania	dr Michał Jankowski, prok. Stanisław Momot
3.	Operat losowania	Wykaz wniosków złożonych w sądach okręgowych w II połowie 212 r. oraz sposoby ich załatwienia
4.	Jednostka losowania	Uwzględniono 4 sposoby rozstrzygnięcia wniosku: — Uwzględnione wnioski — Nieuwzględnione wnioski — Pozostawione bez rozpoznania — Umorzono postępowanie Obliczono odsetki każdej kategorii spraw wśród wniosków ogółem w każdym okręgu
5..	Liczebność populacji	Liczba wniosków z II półrocza. Liczbę wniosków z całego roku podzielono przez 2, ponieważ nie ma statystyki dla każdego półrocza.
6.	Wielkość próby	Wylosowano z każdego okręgu 6% próbę spraw. Kategorie spraw losowano proporcjonalnie do ich udziału w każdym z okręgów.
7.	Zastosowany schemat losowania	Schemat losowania warstwowo proporcjonalny. Szczegóły losowania zamieszczono w aneksie
8.	Data losowania	15.02.2014

2. Liczba wylosowanych kategorii spraw z poszczególnych okręgów sądowych

	OGÓŁEM	uwzględniono	nie uwzględniono	pozostawiono bez rozpoznania	umorzono post. ogółem
OGÓŁEM	737	313	157	136	131
Warszawa	22	6	9	3	4
Warszawa-Praga	23	9	8	2	5
Białystok	18	10	2	3	3
Bielsko-Biała	9	5	1	1	2
Bydgoszcz	23	8	7	3	6
Częstochowa	10	5	0	1	3
Elbląg	19	10	3	4	3
Gdańsk	25	6	10	6	3
Gliwice	39	18	7	7	6
Gorzów Wlkp.	11	4	4	1	2
Jelenia Góra	8	4	0	3	1
Kalisz	7	3	2	1	1
Katowice	30	10	5	7	8
Kielce	21	8	3	5	5
Konin	5	3	1	0	0
Koszalin	26	15	2	6	4
Kraków	12	5	2	3	3
Krosno	10	4	3	2	2
Legnica	4	1	1	1	0
Lublin	17	5	6	3	3
Łomża	12	6	2	2	2
Łódź	33	13	9	8	4
Nowy	6	3	1	0	2
Olsztyn	33	15	7	5	6
Opole	16	5	4	3	3
Ostrołęka	9	3	2	2	2
Piotrków	6	3	1	1	0
Płock	18	9	6	2	2
Poznań	66	30	16	11	10
Przemyśl	5	3	1	1	0
Radom	11	5	1	3	2
Rzeszów	11	6	0	3	2
Siedlce	15	9	1	2	3
Sieradz	8	4	2	1	2
Słupsk	16	8	2	3	3
Suwałki	7	3	3	1	1
Szczecin	24	10	4	5	5
Świdnica	16	7	2	3	3
Tarnobrzeg	6	4	0	1	1
Tarnów	11	4	3	2	2
Toruń	10	3	2	2	2
Włocławek	7	2	2	1	1

Wrocław	20	8	3	5	5
Zamość	16	6	3	5	2
Zielona Góra	16	7	2	4	2
	737	313	157	136	131